



Līdzfinansē Eiropas Savienības
programma „Tiesības,
vienlīdzība un pilsonība”



Labklājības ministrija



Tieslietu ministrija



Eiropas Savienības programmas „Tiesības, vienlīdzība un
pilsonība” līdzfinansētā projekta „Soli tuvāk: Kopienas vienotā
atbilde uz vardarbības pret sievietēm gadījumiem”
(Nr.JUST/2015/RDAP/AG/MULT/9830)

Pirmā posma izvērtējums

Rīga, 2017

Satura rādītājs

IEVADS.....	3
PAR PROJEKTU.....	3
PAR ZIŅOJUMU.....	4
I Sadarbības MODEĻA EFEKTIVITĀTE PĒC TUKUMA PILOTPROJEKTA NOSLĒGUMA.....	6
PAR SADARBĪBAS MODEĻIEM.....	6
TUKUMA SADARBĪBAS MODELIS 2017. GADA 1. NOVEMBRĪ.....	7
PLĀNI SADARBĪBAS MODEĻA PILNVEIDEI PĒC 2017. GADA 1. NOVEMBRA	14
SECINĀJUMI.....	15
II RISKU IZVĒRTĒJUMA INSTRUMENTA UN VADLĪNIJU PIEMĒROTĪBA UN TO IZMANTOŠANAS IESPĒJAS PRAKSE.....	16
VISPĀRĪGA INFORMĀCIJA.....	16
POLICIJAS UN SOCIĀLĀ DIENESTA PĀRSTĀVJU VIEDOKLIS PAR RISKU IZVĒRTĒJUMA ANKETU UN TĀS AIZPILDĪŠANU	20
TUKUMA MODEĻA IETEKME UZ VARDARBĪBĀ CIETUŠO UN VARMĀKU	21
SECINĀJUMI.....	24
III INFORMATĪVI IZGLĪTOJOŠO AKTIVITĀŠU IETEKME.....	26
PUBLIKĀCIJU ANALĪZE	30
INFORMATĪVO MATERIĀLU IETEKMES IZVĒRTĒJUMS.....	32
SECINĀJUMI.....	33
KOPSAVILKUMS, SECINĀJUMI UN IEROSINĀJUMI	35

levads

Par projektu

2017. gada 1. februārī Latvijā sākās Eiropas Savienības programmas „Tiesības, vienlīdzība un pilsonība” līdzfinansētā projekta Nr.JUST/2015/RDAP/AG/MULT/9830 „Soli tuvāk: Kopienas vienotā atbilde uz vardarbības pret sievietēm gadījumiem” (turpmāk – projekts, arī projekts “Solis tuvāk”) īstenošana. Projekta koordinatore ir Labklājības ministrija, sadarbības partneri – biedrība “Centrs MARTA” (turpmāk – Centrs MARTA) un Valsts policija, bet asociētie partneri – Tieslietu ministrija un Latvijas Lauku ģimenes ārstu asociācija. Projektu paredzēts īstenot līdz 2019. gada 31. janvārim ar mērķi izstrādāt, pārbaudīt un ieviest multisektorālu, uz cietušo vērstu, institucionālu standartizētu sadarbības modeli vardarbības pret sievieti gadījumos jeb Kopienas vienotās atbildes modeli.

Projekta virsmērķis ir samazināt un novērst sadzīves vardarbību pret sievieti ģimenē vai citās tuvās attiecībās. Lai to sasniegtu, ir jāizveido veiksmīgs, standartizēts dažādu institūciju sadarbības modelis. Pirmkārt, projekta laikā tiek pilnveidota dažādu speciālistu profesionālā kompetence, lai, ikdienā strādājot ar personām, kas cietušas no vardarbības, šie speciālisti spētu sniegt vienotu, koordinētu palīdzību un vardarbība neatkārtotos.

Projekta īstenošanai arī izstrādā vairākus instrumentus, kas palīdz risināt vardarbības gadījumus (t.sk. risku izvērtējuma anketu un darbības vadlīnijas, kā arī citus instrumentus pēc vajadzības).

Kopienas vienotas atbildes modelis ir tāds, kurā profesionāli izveido komandu, kas spējīga identificēt vardarbības situācijas, zina piemērotas intervences¹ metodes, lieto tās pietiekami ātri, panāk, ka sieviete ziņo un tādējādi spēj novērst atkārtotu vardarbību.

Projekts norit divos posmos. Pirmajā posmā organizētas 3 fokusgrupas ar sievietēm, kas cietušas no vardarbības, kā arī izstrādāta individuālā risku izvērtējuma anketa un tās izmantošanas vadlīnijas cietušās personas vajadzību identificēšanai, novērtēšanai un atbilstošai rīcībai. Izstrādāto instrumentu (risku izvērtējuma anketu) praksē pārbaudīja un pilnveidoja Tukuma eksperti un speciālisti. Vienlaikus eksperti izstrādāja standartizētu sadarbības modeli – Kopienas vienotās atbildes modeli (turpmāk arī – sadarbības modelis) – rīcībai vardarbības gadījumos un veica šī modeļa efektivitātes

¹ Sociālais darbs ar mērķgrupām ietver šādus soļus: 1) pirmreizējā noskaidrošana jeb skrīnings (atsijāšana); 2) izvērtēšana; 3) intervence (iejaukšanās procesos, rīcība); 4) novērtēšana. (skat. <http://www.sif.gov.lv/nodevumi/nodevumi/3167/rokasgramata.pdf>)

novērtējumu, aptaujājot iesaistītās puses pirms un pēc modeļa ieviešanas, kā arī apkopojot datus par modeļa ietekmi uz vardarbībā cietušām personām un draudus izraisošām personām (turpmāk arī – varmāka).

Otrajā projekta posmā paredzēta Kopienas vienotās atbildes modeļa izveide piecās citās Latvijas pašvaldībās, piedāvājot pārņemt Tukuma novada pieredzi un instrumentus, organizēt speciālistu mācības un atbalstu modeļa ieviešanā.

Lai standartizētais sadarbības modelis būtu efektīvs, katrai videi, katrai profesionāļu kopienai tas būs nedaudz citādāks. Tas atkarīgs no kopienā iesaistīto attieksmes, motivācijas rīkoties un sadarboties, vienošanās par procesiem, speciālistu savstarpējām attiecībām un pieejamiem instrumentiem. Tādēļ tiks arī identificētas līdzības un atšķirības, kas šajās pašvaldībās varētu ietekmēt darbu vardarbības pret sievieti novēršanā.

Paralēli projekta laikā notiek arī vairākas sabiedrības informēšanas aktivitātes saistībā ar vardarbību pret sievietēm, tajā skaitā semināri / domnīcas mediju profesionāļiem un žurnālistiem, izgatavoti un izplatīti informatīvie materiāli no vardarbības cietušām sievietēm un viņu līdzcilvēkiem.

Gan projekta laikā, gan pēc projekta beigām ir jāatceras, ka modelis nav “foto uzņēmums”, kas mehāniski jāpavairo, bet dinamisks darbības veids svarīga mērķa sasniegšanai. Tādēļ modelī iesaistītajiem speciālistiem ir svarīgi to nepārtraukti pilnveidot un attīstīt, sekojot, lai vardarbība neatkārtotos.

Par ziņojumu

Šī ziņojuma uzdevums ir aprakstīt Tukuma novadā pusgada laikā izveidoto standartizēto sadarbības modeli (turpmāk arī – Tukuma modelis) un izvērtēt tā efektivitāti, analizēt vienas no modeļa sastāvdaļām – risku izvērtējuma instrumenta – izmantošanas rezultātus, sniegt ieteikumus Tukuma modeļa veidošanas laikā gūto atziņu lietderīgai izmantošanai citu kopienu ceļā uz standartizāciju, kā arī analizēt mediju semināru rezultātus.

Ziņojumā apskatīts kopienas jēdziens un komandas veidošanas darbs, Tukuma modeļa izveides process, darbs ar risku izvērtējuma instrumentu – anketu – un tā izmantošanas gaita, kā arī sabiedrības informēšanas darbs. Modeļa izveides izvērtējums sniegts, pamatojoties uz intervēto iesaistīto speciālistu izteiktajiem viedokļiem, uzsākot sadarbību, kā arī noslēguma intervijām un apkopotajiem datiem par vardarbībā cietušajām personām un varmākām.

Lai analizētu institūciju un speciālistu sadarbību pirms pilotprojekta sākuma, kā arī saprastu, kāds būtu modelī iekļaujamo speciālistu un institūciju loks, laika posmā no 11. līdz 15. maijam notika “nulles punkta” analīze – deviņu Tukuma institūciju pārstāvju intervijas. Intervētajiem speciālistiem lūdza pastāstīt arī par to, kādi ir speciālista pārstāvētās un citu institūciju izaicinājumi darbā ar vardarbībā cietušām sievietēm, kā būtu uzlabojama sadarbība un kas papildus darāms, lai uzlabotu sieviešu izredzes izvairīties no sadzīves vardarbības.

Vienlaikus intervējamie komentēja vardarbībā cietušo sieviešu fokusgrupās izskanējušos viedokļus. Tas parādīja gan speciālistu attieksmi, kas ietekmē motivāciju rīkoties, gan vajadzības pēc mācībām, metodiskajiem materiāliem un instrumentiem.

“Nulles punkta” analīzē iegūto anonimizēto informāciju eksperti izmantoja, lai organizētu ievadsemināru, komandas veidošanas un “ēnošanas” pasākumus institūcijās, izstrādātu vadlīnijas risku izvērtējuma anketai un atbalstītu Tukuma speciālistus to centienos izveidot Tukumam piemērotu sadarbības modeli.

Pēc komandas un modeļa veidošanas pasākumiem laika posmā no 30. oktobra līdz 2. novembrim tie paši speciālisti tika intervēti atkārtoti. Tas ļāva iegūt informāciju par pilotprojekta laikā notikušām izmaiņām procesos, kā arī iespējamām pārmaiņām respondentu uzskatos par izaicinājumiem un risinājumiem darbā ar vardarbības gadījumiem. Intervijas arī ļāva izvērtēt individuālā risku izvērtējuma instrumenta pirmās versijas efektivitāti.

I Sadarbības modeļa efektivitāte pēc Tukuma pilotprojekta noslēguma

Par sadarbības modeļiem

Lai gan sadarbības modeļi dažādām profesionāļu kopienām var atšķirties, visiem modeļiem ir zināmi elementi:

1. Mērķa grupa;
2. Kopiena –līdzcilvēku, t.sk. speciālistu loks, kas saskaras ar mērķa grupu un - var iesaistīties problēmas risināšanā;
3. Komanda - speciālisti, kas apmainās ar informāciju, veido kopīgu pieredzi;
4. Lomas – ir saprotama katras puses iesaiste kopējā sistēmā;
5. Procesi;
6. Instrumenti, kas palīdz izvērtēt situāciju un izšķirties par noteiktu rīcību;
7. Sistēmas uzlabošanas mehānismi.

Projekta sākumā intervētie speciālisti aprakstīja esošo sadarbības modeli sadzīves vardarbības gadījumos un izteica priekšlikumus par sadarbības modeli nākotnē. Tālāk apkopoti Tukuma speciālistu viedokļi par iespējamajiem sadarbības modeļiem (skat. 1. tabulu).

1. tabula

Tukuma speciālistu identificētie iespējamie sadarbības modeļi			
A: Neformāla sadarbība	B: Komandas modelis – uz gadījumu vērsta sadarbība	C: Koordinētas komandas modelis – uz gadījumu vērsta sadarbība	D: Vardarbības mazināšanas programmas modelis
Prakse pirms pilotprojekta	A+	A+ B+	A+ B+ C
Speciālisti zina savu lomu vardarbības gadījumu risināšanā, apmainās ar informāciju pēc izjustas nepieciešamas un institūcijas kompetences ietvaros.	Tiek veidota komanda. Speciālistiem ir instrumenti, viņi izglītojas par vardarbības jautājumiem, izprot citu institūciju lomu (notikusi “ēnošana” u.c.), aktīvi sniedz citiem dienestiem nepieciešamo informāciju, lai vardarbība neatkārtotos.	Ir koordinators vai koordinatori, pie kā visi var vērsties saistībā ar konkrēto gadījumu, institūciju rīcība ir saskaņota vai vienota, ir instrumenti, kas attiecībā uz cietušo un varmāku ļauj sekot gadījumam, lai pārliecinātos, ka intervences ir iedarbojušās un apdraudējums neatkārtojas. Grupa vai koordinators atbild par citu kopienu pārstāvju piesaisti pēc vajadzības.	Institūcijas ir nospraudušas mērķus vardarbības mazināšanai, regulāri izdara secinājumus par veiksmēm un šķēršļiem, lai mazinātu vardarbības atkārtosanos noteiktā teritorijā, sniedz viena otrai ieteikumus, identificē mācību u.c. vajadzības darbības pilnveidošanai. Pastāvīgi uzlabo modeli.

Pirms pilotprojekta uzsākšanas Tukuma novadā notika neformāla sadarbība (A modelis) vardarbības pret sievieti gadījumos. Savukārt vardarbības pret bērniem gadījumos notika formalizēta sadarbība Tukuma novada domes Bērnu tiesību aizsardzības komisijā (BTAK). Līdz 2017. gada 1. novembrim Tukuma novadā bija izveidojusies komanda, kas strādā uz gadījumu (B modelis). Komanda daļēji bija ceļā uz koordinētu komandas modeli, kas sekotu gadījumam ilgstošā laika posmā (C modelis). Tālāk sniegts sīkāks apraksts par Tukuma modeļa elementiem 2017. gada 1. novembrī, kad notika pēdējās speciālistu intervijas. Ņemot vērā, ka idejas par modeļa pilnveides iespējām un gatavība sadarbīties vēl aktīvāk bija liela, iespējams, ka modelis ir vēl attīstījies.

Tukuma sadarbības modelis 2017. gada 1. novembrī

Mērķa grupas

Tukuma gadījumā **mērķa grupas** ir pieaugušas cietušās personas un varmākas ģimenes un tuvu attiecību konfliktu gadījumos. Lai gan cietušo galvenā mērķa grupa ir sievietes, vairums institūciju pārstāvju kā cietušos identificēja arī vīriešus. Speciālisti sākumā nosauca cietušo un varmāku dimensijas, kas raksturo dažādu intervenču nepieciešamību, kā arī izredzes sasniegt rezultātus, ņemot vērā pieejamos resursus, piemēram, sociāli ekonomiskie apstākļi, veselības stāvoklis (piemēram, cietušie un varmākas ar atkarībām, garīgās veselības traucējumiem), vardarbības atkārtotības iespējamība (pēkšņa vardarbība, ielaista un atkārtota vardarbība, paaudzēs mantota vardarbība), attiecību veidi (laulātie, kopdzīvē, seniori un pieaugušie bērni). Tika runāts arī par līdzatkarīgajiem, piemēram, cietušajiem un varmākām, kas maina lomas, kā arī tādiem, kuri neuzskata, ka var mainīt apstākļus. Pēc pilotprojekta tika identificēta arī jauna mērķa grupa (nepilngadīgie bērni, kas ir vardarbīgi pret pieaugušiem ģimenes locekļiem).

Kopiena

Kopiena šī projekta izpratnē ir tas institūciju, speciālistu un cilvēku loks, kas saskaras ar cietušo un / vai varmāku, un kas vienādi vai otrādi var ietekmēt vardarbības mazināšanu. Primāri tā ir pašvaldības policija un Valsts policija, sociālais dienests, prokuratūra, tiesa, bāriņtiesa, krīžu centri, probācijas dienests, medicīnas personāls. Tomēr šo institūciju un cilvēku loks nav noslēgts, jo vardarbības novēršanā var būt iesaistīti arī ļoti daudzu citu profesiju pārstāvji – skolotāji, psihologi, advokāti, kā arī cilvēki, kas dzīvo un darbojas sadzīves vardarbībā iesaistīto cilvēku tuvumā, piemēram, apkaimes veikalu darbinieki, namu pārvaldnieki, sētnieki, pastnieki, kaimiņi, tuvinieki, draugi un citi, kas ar savu rīcību

(piemēram, zvans policijai, mudinājums nesamierināties ar vardarbību) vai attieksmi var novērst vardarbību, kā arī mazināt tās atkārtotības iespēju. Arī varmākas un vardarbībā cietušās personas ietilpst minētajā kopienā.

Komanda

Lai novērstu vardarbību pret sievieti, ne tikai jāpastāv koordinētai institūciju rīcībai, bet jāizveido efektīvs komandas darbs. Šādu komandu veido speciālisti, kas sadarbojas ne tikai starp institūcijām, bet arī vienas institūcijas ietvaros. Piemēram, Tukumā notiek starpprofesionāļu sadarbība sociālā dienesta ietvaros, jo dienesta uzdevumā ar cietušo strādā sociālie darbinieki, psihologi un citi speciālisti. Arī šie vienas institūcijas atsevišķie speciālisti tiek iesaistīti komandā.

Tukuma gadījumā komandas kodolu veido un projekta “Solis tuvāk” pasākumos visvairāk piedalījās Valsts policijas, pašvaldības policijas un novada sociālā dienesta darbinieki. Visciešākā sadarbība ir izveidojusies starp Valsts policiju un sociālo dienestu, sadarbība vēsturiski bija veidojusies arī Valsts un pašvaldības policijas, sociālā dienesta, bāriņtiesas un krīžu centru starpā. Cita sadarbības ass – policija, prokuratūra un tiesa, kad nepieciešama vardarbībā iesaistīto pušu nošķiršana.

Pilotprojekta laikā komandas veidošanā piedalījās pārstāvji no šādām institūcijām (ranžētas aptuveni pēc iesaistīšanās intensitātes):

- Valsts policijas Zemgales reģiona pārvaldes Tukuma iecirknis (Valsts policija)²
- Tukuma novada pašvaldības aģentūra „Tukuma novada sociālais dienests” (sociālais dienests)
- Tukuma novada pašvaldības policija (pašvaldības policija)
- Tukuma novada bāriņtiesa (bāriņtiesa)
- Talsu novada krīžu centrs – nevalstiskā organizācija
- Valsts probācijas dienesta Tukuma teritoriālā struktūrvienība (probācijas dienests)
- Tukuma rajona prokuratūra (prokuratūra)
- Tukuma rajona tiesa (tiesa)
- Veselības aprūpes jomas pārstāvis.

Pilotprojekta dalībnieki uzskata, ka komandā iesaistīto pušu loks nav noslēgts. Tā piemēram, ja ne sadarbībā, tad vismaz kopīgās mācībās, pieredzes apmaiņā un / vai informatīvo materiālu izsniegšanā vardarbībā cietušajiem ieteikts iesaistīt slimnīcas

² Iekavās ziņojumā uztveres ērtības dēļ lietotie saīsinājumi.

uzņemšanas ārstus, slimnīcas sociālos darbiniekus, medicīnas māsiņas, kas apskata cietušo, medicīnas darbiniekus, kas veic primāro aprūpi Tukuma slimnīcā un citus.

Komandas un sadarbības modeļa veidošanas pasākumi Tukumā

Tukuma pilotprojekta laikā notikušo komandas veidošanas pasākumu mērķis bija izstrādāt efektīvāko sadarbības modeli starp speciālistiem. Turklāt sadarbības modelim tika izvirzīts svarīgs priekšnosacījums – tas nedrīkst palielināt darbinieku slodzi un tam ir jāatvieglo un jāpadara efektīvāks darbs ar vardarbības gadījumiem.

Lai sasniegtu mērķi, komandas veidošanas aktivitātes Tukuma pilotprojekta fāzē radīja iespējas apmainīties ar informāciju, iepazīties ar iesaistīto institūciju darba specifiku un uzlabot zināšanas un prasmes darbā ar vardarbībā cietušo. Pilotprojekta laikā notika šādas aktivitātes:

1. **Informācijas apmaiņa** starp Valsts policiju un sociālo dienestu.
2. **Izpratnes veidošana par citu institūciju darbu.** Darbinieku “ēnošana” Valsts policijā un sociālajā dienestā.
3. **Ievadseminārs vienota informācijas lauka un attieksmju kopuma veidošanai** (8.jūnijā).

Ievadseminārā piedalījās 29 dažādi speciālisti un lektori, semināra laikā Tukuma novada pašvaldības aģentūras „Tukuma novada sociālais dienests” direktore Ina Balgalve un Valsts policijas Zemgales reģiona pārvaldes Tukuma iecirkņa priekšnieks Janeks Bahs pastāstīja par līdzšinējo Tukuma novada pozitīvo sadarbības pieredzi bērnu lietu risināšanā, bet psihoterapeite Tatjana Griškina parādīja vardarbības atšķirību no konflikta un vērta uzmanību uz sabiedrībā valdošiem nepatiesiem aizspriedumiem par vardarbību ģimenē. Vēl semināra gaitā dalībnieki izspēlēja lomu spēles, kā arī guva ieskatu vardarbības problemātikā no cietušā skatu punkta, iepazīstoties ar Centra MARTA veidoto fokusgrupu interviju rezultātiem un diskutējot par attieksmi pret gadījumiem, kad no vardarbības cieš sievietes. Valsts policijas Galvenās kārtības policijas pārvaldes Prevencijas vadības nodaļas priekšnieks Andis Rinkevics iepazīstināja ar Valsts policijas statistikas datiem par izsaukumiem uz „ģimenes konfliktiem”, policijas lēmumiem par nošķiršanu, kā arī tiesas pieņemtajiem lēmumiem par pagaidu aizsardzību no vardarbības, salīdzinot situācijas izmaiņas kopš 2014.gada, kad tika ieviesti šie aizsardzības mehānismi. Savukārt projekta eksperte, Rīgas Stradiņa universitātes pasniedzēja Ilze Bērziņa-Ruķere iepazīstināja klātesošos ar pirmo riska izvērtēšanas anketas versiju un topošo vadlīniju tematiskajiem blokiem.

4. **Praktiski, vajadzībām atbilstoši semināri dienestiem.** Projekta laikā notika vairākas praktiskās nodarbības policistiem, sociālā dienesta un bāriņtiesas darbiniekiem.
5. **Projekta partneru informēšana par rezultātiem un papildu atbalsta vajadzībām.** 25. septembra projekta uzraudzības komisijas sēdē Valsts policijas, Labklājības ministrijas, Tieslietu ministrijas, Centra MARTA pārstāvji u.c. eksperti uzklauzīja Inas Balgalves un Janeka Baha informāciju par progresu sadarbības modeļa izstrādē, kā arī ierosinājumus izstrādāto instrumentu pilnveidei un papildu materiālu izstrādei cietušajiem un citām iesaistītajām pusēm. Tādejādi Tukuma modeļa veidotāji guva tiem nepieciešamo atbalstu no politikas veidotājiem, savukārt politikas veidotāji uzlaboja izpratni par to, kā vislabāk atbalstīt speciālistus.

Pieredzes izvērtēšana un nodošana citām pašvaldībām

Tukuma pilotprojekta noslēguma pasākumā 19. oktobrī pie Tukuma komandas (piedalījās arī Talsu novada krīžu centra speciālisti) viesojās sešu Valsts policijas iecirkņu (Liepāja, Saldus, Dobeles, Cēsis, Valmiera, Jelgavas) un piecu sociālo dienestu (Dobele, Saldus, Cēsis, Valmiera, Balvi) pārstāvji. Pēc projekta partnera ievadvārdiem Janeks Bahs un Ina Balgalve iepazīstināja pasākuma dalībniekus ar Tukuma novada institūciju sadarbības vēsturi, pilotprojekta laikā paveikto, kā arī iezīmēja to, ko vēl nav paspēts, bet būtu nepieciešams izdarīt. Projekta eksperte, Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes pasniedzēja un docētāja Ilze Bērziņa-Ruķere pastāstīja par topošajām vadlīnijām starpdisciplinārai sadarbībai vardarbības pret sievieti gadījumu risināšanai un Somijas Nacionālā Veselības un labklājības institūta Attīstības vadītāja Marta Oktobera (Martta October) iepazīstināja klātesošos ar starpinstitucionālās risku izvērtēšanas atbalsta komandas jeb MARAK modeli (Multi Agency Risk Assessment Conference/MARAC).³ Sekoja Tukuma pilotprojekta ietvaros konstatēto vardarbības gadījumu risināšanas analīze.

Lomas. Sociālā dienesta loma sadzīves vardarbības novēršanas koordinēšanā un darba procesu pilnveide

Latvijā atbalstu no vardarbības cietušām pilngadīgām personām un darbu ar varmākām (kas nav probācijas dienesta klienti) īsteno un koordinē vai nu pašvaldības sociālie dienesti vai citi pakalpojumu sniedzēji, piemēram, nevalstiskās organizācijas. Tukuma

³ MARAC (Multi Agency Risk Assessment Conference) ir starpinstitucionāla atbalsta komanda vietējā pašvaldībā ar mērķi palīdzēt sadzīves vardarbībā cietušām pilngadīgām personām. Pirms komandas sasaukšanas tiek aizpildīta vardarbības risku izvērtējuma anketa, identificēti riski un iespējamā palīdzība.

modelī koordinējošā loma formāli nav noteikta. Šobrīd nozīmīga loma sadzīves vardarbības atkārtošanās novēršanā, darbā ar cietušām personām un varmākām ir Tukuma novada sociālajam dienestam. Tieši sociālais dienests iesaista gan savus speciālistus (sociālos darbiniekus, psihologus, juristus), gan citu institūciju speciālistus darbā ar cietušajiem un varmākām. Koordinatora oficiāla nozīmēšana nodrošinātu, ka visa informācija nonāk un tiek apkopota vienā vietā, turklāt kopiena zinātu, kur vērsties ar iniciatīvam.

Instrumenti

Instrumenti, kā, piemēram, anketas, aptaujas, tabulas, individuāli rīcības plāni ļauj iesaistītajām pusēm (t.sk. reizēm, bet ne vienmēr, arī klientiem) saprast, kādai jābūt iesaistīto pušu rīcībai. Atsevišķas profesijas un nozares tradicionāli izveido savus instrumentus darbam ar klientiem. Ir liels izaicinājums dalīties ar šiem instrumentiem, kombinēt tos vai arī izveidot jaunus, pārresoriskus instrumentus, lai tiktu risinātas kompleksas problēmas, kas neļauj cilvēkiem tikt galā ar šķēršļiem. Pēdējos gados starpsektoru sadarbības instrumentu nepieciešamība aktualizēta ne tikai vardarbības gadījumos, bet arī ilgstošā bezdarba mazināšanai, ar invaliditāti saistītu šķēršļu novēršanai, aktīvās novecošanās jomā u.tml. Visos gadījumos instrumenti virza rīcību, un to kvalitāte bieži vien ir noteicoša rezultātu sasniegšanā.

Tukuma modelī dažādās attīstības stadijās izmanto šādus jaunus instrumentus:

Risku izvērtējuma anketa – *Tukuma modeļa unikālais pienesums*. Projekta laikā ir izstrādāts un aprobēts instruments, kuru Tukuma gadījumā pašvaldības policija un Valsts policija izmanto darbā ar cietušo, un, kas ir unikāli – klientu novirzīšanai sociālajam dienestam. To piedāvās izmantot arī nākamajā projekta posmā, pielāgojot vietējām vajadzībām un atkal uzlabojot, tādējādi notiks standartizācija. Savukārt risku izvērtējuma vadlīnijas ir kā mācību materiāls, lai lietotāji izmantotu instrumentu vienveidīgi.

Pilnveidota MARAC vardarbības risku novērtēšanas aptauja un MARAC klientu vajadzību anketa – *Izstrādes sākuma stadijā*. Tukuma pilotprojekta noslēguma pasākumā sociālā dienesta darbinieki iepazinās ar šo instrumentu, kas sastāv no divām daļām. Vienu – aptauju – var izmantot sociālā darbinieka sarunai ar cietušo un varmāku un šīs sarunas dokumentēšanai; otrā daļa palīdz koordinēt citu speciālistu intervences. MARAC anketas lietošanā tiek ievērots princips, ka to izpilda dienests, kas pirmais dodas uz notikumu. Šī institūcija tad turpmāk uzņemas atbildību par gadījuma vadību.

Uzraudzības instruments – *Šobrīd nav izveidots*. Uzraudzības instruments ir vienīgais, kas ļauj skatīt visus gadījumus vienkopus, lai varētu izdarīt secinājumus par nepieciešamajiem uzlabojumiem intervencēs, institūciju sadarbībā un citos parametros.

Pagaidām Tukuma komanda vēl nav izstrādājusi savu uzraudzības instrumentu. EXCEL tabula, kas izveidota pirmā posma gadījumu anonīmai analīzei vienkopus, var būt sākumpunkts šāda jauna instrumenta izveidē. Vienlaikus pastāv arī citi veidi, kā nodrošināt vardarbības mazināšanas sistēmas uzlabošanu un iespēju ilgstošā laikā izsekot visiem gadījumiem. Var izstrādāt pilnīgi jaunu instrumentu vai aizņemties piemērus no citām valstīm, piemēram, no Dulutas modeļa kas izstrādāts ASV Dulutas (Duluth) pilsētā.

Procesi

Tukuma sadarbības modelī atsevišķa gadījuma risināšanai ir izveidoti vairāki **procesi** (līdz 2017. gada 1. novembrim), kas var notikt secīgi, bet var arī būt, ka kāds no procesiem dažādu apstākļu dēļ nenotiek:

1. **Informācija par nepieciešamību iesaistīties.** Valsts policija vai pašvaldības policija iegūst informāciju par nepieciešamību iesaistīties, saņemot izsaukumus uz sadzīves konfliktiem. Laikā no 17. jūlija līdz 17. septembrim abās policijās kopā tika reģistrēti 27 šādi izsaukumi.
2. **Risku izvērtējums.** Valsts policijas vai pašvaldības policijas patruļdienesta policists izsaukuma vietā aizpilda risku izvērtējuma anketu (trīs eksemplāros). Viens anketas eksemplārs paliek pie cietušās personas.
3. **Policijas lēmums par nošķiršanu.** Pamatojoties uz risku izvērtējumu, cietuši persona sadarbībā ar policiju pieņem lēmumu par pagaidu nošķiršanas nepieciešamību. Pilotprojekta laikā pieņemti vairāki lēmumi par pagaidu nošķiršanu.
4. **Risku izvērtējums tiek nosūtīts sociālajam dienestam.** Valsts policija un pašvaldību policija nosūta aizpildītās risku izvērtējuma anketas pirmo lapu (kuru var vislabāk salasīt) pašvaldības sociālajam dienestam. Sākumā tas tika darīts reizi nedēļā pēc anketu apkopošanas, vēlāk – saprotot, ka informācija par gadījumu jānodod steidzami, anketas tika sūtītas elektroniski tūlīt pēc policista atgriešanās iecirknī no izsaukuma. Policijas un sociālā dienesta pārstāvji nepieciešamības gadījumā arī kontaktējas telefoniski.
5. **Turpmāko vajadzību noteikšana un nodrošināšana sociālajā dienestā.** Sociālā dienesta vadītāja saņem risku izvērtējuma anketu un nodod to sociālajam darbiniekam tālākam darbam. Jāpiebilst, ka sociālie darbinieki rīkojas tikai ar pilngadīgas personas piekrišanu. Ja vardarbībā ir iesaistīts bērns, sociālais dienests uzreiz sazinās ar bāriņtiesu un jautājums tiek risināts likumā noteiktajā kārtībā.
6. **Cietušais iesniedz prasību tiesā.** Ja prasība par pagaidu nošķiršanu nav iesniegta ar policijas starpniecību, to var iesniegt pati cietusī persona.

Izmaiņas procesos sociālajā dienestā

Tukuma novada sociālajā dienestā jau pastāv praksē izveidojusies kārtība, kādā noris darbs ar konkrētu vardarbības gadījumu. Tomēr sadarbības modeļa ieviešanas periodā pēc risku izvērtējuma anketas ieviešanas palielinājās sociālā dienesta redzes lokā nonākušo vardarbības gadījumu skaits. Sociālā dienesta darbinieki lielā noslogojuma dēļ uzskatīja, ka ar esošajiem procesiem un instrumentiem nespēj tikt galā ar lielo papildus gadījumu skaitu, ko radīja policistu aktivitāte, ziņojot par vardarbības gadījumiem. Turklāt standartizēta procedūra vēl nebija izveidota, tādēļ katrs risināja situāciju kā uzskatīja par pareizu.

Līdz ar to Tukuma sadarbības modeļa pilotprojekta izvērtēšanās laikā deviņi sociālie darbinieki katrs veica analīzi par vienu konkrētu gadījumu, par ko iegūta informācija pēc risku izvērtējuma anketas saņemšanas sociālajā dienestā. Informācija ļauj izdarīt secinājumus par Tukuma novada sociālā dienesta praksi darbā ar risku izvērtējuma anketu, kā arī šķēršļiem, kuri jāpārvar nākotnē, lai sasniegtu mērķi novērst vardarbības atkārtošanos (skat. 2. tabulu). Domājams, ka šādi vai līdzīgi šķēršļi varētu būt aktuāli arī pašvaldībām, kuras piedalās projekta nākamajā posmā.

2. tabula

Secinājumi par 9 gadījumu analīzi		
	Process sociālajā dienestā. Sociālais darbinieks:	Šķēršļi gadījumu risināšanai līdz galam
1.	Saņem policijas atsūtīto risku izvērtējuma anketu.	Jāsaprot kā salāgot ar citiem darbiem, īpaši, ja nav iesaistīts bērns, jo vardarbība pret bērniem jārisina prioritāri.
2.	Iepazīstas ar anketu.	Grūti salasāms rokraksts, neprecīza informācija, nevar identificēt personas kodu, nepareizi saskaitīti punkti. Maldinoši tiek norādīts bērns, kas nedzīvo ģimenē. Anketā nav iekļauts cietušās personas telefona numurs, tādēļ telefoniska kontaktēšanās nav iespējama.
3.	Pārbauda datus Sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu uzskaites sistēmā (SOPA), t.i., informāciju par personu, ģimeni, vai klients jau ir bijis sociālā dienesta redzeslokā u.tml.	
4.	Izveido jaunu lietu, ja persona, par kuru aizpildīta anketa, iepriekš nav bijusi sociālā dienesta klients / kliente.	
Darbs ar cietušo. Sociālais darbinieks:		
5.	Apseko ģimeni dzīvesvietā, noskaidrojot situāciju uz vietas.	Norādītajā adresē cietušo neatrod. Cietusī persona:

	Ja cietusī persona ir mājās, sociālais darbinieks informē cietušo par iespējām sevi pasargāt. Ja nav mājās, atstāj uzaicinājumu ierasties sociālajā dienestā.	<ul style="list-style-type: none"> • nevēlas sociālā dienesta iesaistīšanos, • nesaskata vajadzību pēc palīdzības; • ir noslēgta un noliedz vardarbību; • atzīst, ka cieš no vardarbības, bet nevēlas sadarboties, neredz iespēju kaut ko mainīt; • aizbaidinās ar aizņemtību. <p>Nepieciešamas zināšanas par to, kā informēt sievieti, ja mājās ir arī varmāka.</p> <p>Trūkst informatīvu materiālu par vardarbību un to, kur vērsties pēc palīdzības, lai varētu tos atstāt cietušajai personai.</p>
6.	Runā ar klientu sociālajā dienestā. Cietusī persona tiek informēta par iespējām pārtraukt vardarbību pret sevi, tiek veikts risku un sociālo vajadzību izvērtējums.	Atsevišķos gadījumos neierodas, arī ja ir solījusi. Sociālais darbinieks nezina, kā tālāk rīkoties. Cietusī persona ierodas, bet kategoriski atsakās sadarboties.
7.	Pārbauda klientes sniegto informāciju.	
8.	Pieprasa iztrūkstošu informāciju no citām institūcijām.	
9.	Veido rehabilitācijas plānu, vienošanos par turpmāko sadarbību: vai piekrīt/nepiekrīt sadarboties/atzīt, ka vajag palīdzību.	Nepieciešamas zināšanas par to, kā dokumentos atspoguļot to, ka persona cieš no vardarbības.
10.	Nozīmē pakalpojumus, t.sk. psihologa konsultācijas, juridisko palīdzību, krīžu centra pakalpojumus u.c.	Piedāvātos pakalpojumus neizmanto (piekrīt, bet neapmeklē).
11.	Kontrolē rehabilitācijas plāna izpildi.	
Darbs ar varmāku Sociālais darbinieks:		
12.	Aicina uz sarunu varmāku, vai cietušo un varmāku.	Grūti strādāt ar abiem klientiem – cietušo un varmāku vienlaikus. Vajadzētu sadalīt klientus – katru citam sociālajam darbiniekam.
13.	Piedāvā piedalīties grupas terapijā.	Nereti atsakās.

Plāni sadarbības modeļa pilnveidei pēc 2017. gada 1. novembra

Pēc minētās šķēršļu analīzes sociālie darbinieki iepazīnās ar MARAC vardarbības risku novērtēšanas un MARAC klientu vajadzību anketu (turpmāk – MARAC anketām). Tukuma novada sociālā dienesta darbinieki vienojās izteikt vadībai priekšlikumu par jaunu instrumentu izveidi un procesu standartizāciju vardarbības gadījumos pret sievietēm.

Saņemot no policijas risku izvērtējuma anketu, sociālais darbinieks nākotnē varētu:

- 1) izvērtēt anketu, kļūt par gadījuma vadītāju;
- 2) pārbaudīt personas datus SOPA par to, vai persona jau ir sociālā dienesta klients;
- 3) izveidot jaunu lietu, ja anketā minētā persona nav sociālā dienesta klients;

- 4) veikt apsekojumu dzīvesvietā – piedāvāt vardarbībā cietušajai personai aizpildīt pilnveidotu MARAC aptaujas anketu, kas aizvieto sarunas aprakstu;
- 5) sadarbībā ar klientu precizēt aizpildīto pilnveidoto MARAC anketu;
- 6) sagatavot resursu karti klienta vajadzībām, kas skaidri nosaka iesaistīto pušu lomas (atbilstoši pilnveidotās MARAC otrās anketas paraugam):
 - a. iekļaujot šajā kartē pēc vajadzības sociālo darbinieku, psihologu, psihosociālās konsultācijas, sociālo rehabilitāciju cietušajai dzīvesvietā vai krīžu centrā, kā arī citu institūciju atbalstu;
 - b. identificējot, kuros brīžos tiek iesaistītas citas puses (Valsts policija, pašvaldības policija, NVO, mediķi, bāriņtiesa, probācijas dienests u.c.).

Secinājumi

1. **Komandas veidošanas aktivitātes.** Komandas veidošanas aktivitātēs biežāk piedalījās vadītāji, nevis darbinieki, kuri ikdienā saskaras ar varmākām un vardarbībā cietušajiem. Projekta turpinājumā ir apsverama to speciālistu iesaiste un līdzdalība pasākumos, kuri ikdienā strādā ar vardarbībā cietušajiem un / vai varmākām.
2. **Cietušo attieksme.** Sociālā dienesta darbinieki konstatējuši, ka lielākajā daļā gadījumu, par kuriem tika aizpildītas risku izvērtējuma anketas, palīdzība būtu nepieciešama, bet cietušās personas no tās atsakās. Vērojama arī problēma, ka gadījumā, ja ir izveidojusies uzticība sociālā dienesta speciālistam, cietusī negrib saņemt citu valsts apmaksātu speciālistu palīdzību, jo nav vēlmes izpaust savu stāstu vēl kādai personai. Pilotprojekta īstenošanas laikā neviena cietusī neizteica vēlmi saņemt valsts apmaksātus sociālās rehabilitācijas pasākumus.
3. **Darbs ar varmāku.** Lai gan varmākas ir “vienas monētas otra puse”, Tukuma sadarbības modelī šobrīd ar varmākām tiek strādāts maz. Pilotprojekta laikā palīdzību piekrita saņemt viens varmāka. Sociālā dienesta darbinieki uzsver, ka varmāka var būt arī cietušais un otrādi. Lai gan līdzatkarība daudz tiek minēta kā problēma, nav informācijas par projekta ietekmi uz cietušā un varmākas attiecībām un projekta ietekmi uz līdzatkarības mazināšanu.

II Risku izvērtējuma instrumenta un vadlīniju piemērotība un to izmantošanas iespējas praksē

Vispārīga informācija

Projekts paredz izstrādāt risku izvērtējuma instrumentu (anketu) un vadlīnijas, kā arī atbalstīt vismaz 185 profesionāļus anketas un vadlīniju izmantošanā un atbilstošu intervences metožu izvēlē, konstatējot vardarbību pret sievieti.

Risku izvērtējuma instrumentu, kuru valsts un pašvaldības policisti izmanto, kad saņem izsaukumu uz sadzīves konfliktu, izstrādāja Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes pasniedzēja un docētāja Ilze Bērziņa-Ruķere sadarbībā ar centru MARTA un to pilnveidoja Valsts policijas Zemgales reģiona pārvaldes Tukuma iecirkņa priekšnieks Janeks Bahs un (skat. 1. pielikumu “Risku izvērtējuma anketas pirmā versija”). Anketas mērķis ir palīdzēt policistiem pieņemt lēmumu par nekavējošu cietušās personas nošķiršanas nepieciešamību, kā arī sniegt atbalstu sociālajiem darbiniekiem turpmākajā darbā ar cietušo un varmāku.

Pirmā anketas versija tika izstrādāta, pamatojoties uz centra MARTA rīkoto vardarbībā cietušo sieviešu fokusgrupu pārstāvju ieteikumiem, centra MARTA ekspertu viedokļiem, kā arī iepriekš veikto pētījumu secinājumiem par šāda materiāla nepieciešamību. Projekta sākumā, 10. maijā, projekta uzraudzības komisijai tika prezentēta pirmā risku izvērtējuma anketas versija, savukārt 18. maijā, tiekoties Valsts policijas un centra MARTA pārstāvjiem, atbilstoši policijas ekspertu ieteikumiem anketa tika īsināta. Pēc 8. jūnija komandas veidošanas pasākuma Tukumā anketa tika papildināta un tehniski uzlabota, ņemot vērā Tukuma pašvaldības speciālistu ieteikumus, sagatavota un nodrukāta kā trīs eksemplāros paškopējošas veidlapas.

Anketas testēšana sākās 17. jūlijā, un atbilstoši Tukuma ekspertu komentāriem un Talsu novada krīžu centra darbinieku iesūtītajiem priekšlikumiem to vienkāršoja un veica vairākus tehniskus uzlabojumus. 4. augustā uzraudzības komisija uzklusēja pirmos secinājumus par to, kas jāņem vērā un jāmaina, drukājot nākamās anketas versijas izmantošanai citos novados. Pēc 19. oktobra notikušās pilotprojekta 2. monitoringa tikšanās Tukumā tika veiktas pēdējās risku izvērtējuma anketas korekcijas.

Kopš 17. jūlija Valsts policija un pašvaldības policija uz vietas aizpilda risku izvērtējuma anketu visos gadījumos, kad saņemts izsaukums par sadzīves konfliktu. Anketa tiek sastādīta trīs eksemplāros, to paraksta policijas pārstāvis un cietušais. Pirmais anketas eksemplārs tiek nodots sociālajam dienestam, otrs paliek policijas rīcībā, bet trešo atstāj cietušajai personai.

Vienlaikus ar anketas ieviešanas sākumu eksperte izstrādāja vadlīnijas risku izvērtējuma instrumenta izmantošanai. Tā kā pirmā vadlīniju varianta valodas stils bija vairāk piemērots politikas plānotājiem, pēc diskusijas ar Labklājības ministrijas pārstāvjiem tika precizēta vadlīniju mērķa grupa (tikai policistiem) un valodas stils (vienkāršs, līdzīgā stilā kā rokasgrāmata *"Bērnu aizsargāšana profesionāļu sadarbības ķēdē. Uz ģimeni vērsta daudzdisciplīnu pieejas rokasgrāmata darbam ar vardarbību pret bērniem un vardarbību ģimenē"*, www.formachain.eu), kā arī ieteikts iekļaut vadlīnijās jautājumus cietušajiem kā papildinformāciju, kas palīdz anketas aizpildīšanā. Pārstrādātais vadlīniju variants ir iesniegts 25. septembrī. Par to plānoto uzbūvi un pirmās versijas saturu pirmajā projekta posmā ir bijušas prezentācijas Tukuma speciālistu komandai un viesu pašvaldībām pilotprojekta noslēguma pasākumā (8.jūnijā, 4.augustā un 19.oktobrī). Valsts policijas Tukuma iecirkņa vadītājs aktīvi līdzdarbojās vadlīniju tapšanā pilotprojekta fāzē, mutiski instruējot arī savus darbiniekus, kādi topošo vadlīniju principi jāievēro, sākot ieviest riska izvērtējuma anketas izsaukumu vietās. Atgriezeniskā saikne no policistiem tika izmantota vadlīniju papildināšanai.

Apkopojot Valsts policijas, pašvaldības policijas un Tukuma novada sociālā dienesta datus par laika periodu no 2017. gada 17. jūlija līdz 27. septembrim, var secināt, ka Tukuma novadā šajā laikā reģistrēti 27 izsaukumi par konfliktu ģimenē vai starp tuviem cilvēkiem, uz kuriem devušies Valsts policijas vai pašvaldības policijas pārstāvji (25 gadījumos – Valsts policijas, 2 – pašvaldības policijas). Visos 27 gadījumos policists aizpildīja un cietusī persona parakstīja risku izvērtējuma anketu.⁴ Anketas aizpildījuši 16 valsts policisti un divi pašvaldības policisti.

Šobrīd var teikt, ka Tukuma novadā par anketām dzirdējuši / daļēji lietojuši:

- 1) pamata komanda, kas piedalījās ievadseminārā un / vai 2 monitoringa tikšanās reizēs vai saņēma visu saraksti par Tukuma modeļa izveides procesu – 23 cilvēki;
- 2) policisti, kas piedalījās praktiskajā seminārā ar psihoterapeiti un ikdienā strādāja ar anketām – 68 cilvēki;
- 3) sociālie darbinieki, kas piedalījās praktiskajā seminārā ar psihoterapeiti un ikdienā strādāja ar anketām – 18 cilvēki;
- 4) bāriņtiesas darbinieki, kas piedalījās praktiskajā seminārā ar psihoterapeiti – vismaz 5 cilvēki.

Pirmā projekta posma noslēgumā tika intervēti tie Tukuma komandas institūciju pārstāvji, kuri tieši izmanto risku izvērtējuma anketu, kā arī tie, kuri tikai iepazīstināti ar anketu, bet strādā ar to netieši vai neizmanto nemaz. Intervijās iegūtā informācija palīdzēs risku izvērtējuma anketas izstrādāšanas ekspertei Ilzei Bērziņai-Ruķerei veikt

⁴ Mutiska informācija no intervijām abās iestādēs.

izmaiņas gala versijas izstrādei, kā arī noderēs piecu pašvaldību komandas veidošanas darbā nākamajā projekta etapā.

Tālāk risku izvērtējuma anketas izmantošanas pirmā posma novērtējumā apskatīti šādi jautājumi:

- Iesaistīto speciālistu viedokļi par jaunā instrumenta iespējām palīdzēt saprast un aprakstīt konkrēto vardarbības gadījumu, noteikt atbilstošas intervences metodes;
- Policijas un sociālā dienesta pārstāvju viedoklis par risku izvērtējuma anketas aizpildīšanas sarežģītību, vardarbības upuru reakciju uz lūgumu atbildēt uz jautājumiem, problēmām, kas varētu rasties, strādājot ar anketu, kā arī iespējamām nepieciešamajām izmaiņām jaunajā instrumentā;
- Tukuma modeļa ietekme uz vardarbībā cietušo un varmāku.

Visas iesaistītās puses, kuras ir saskārušās ar risku izvērtējuma anketu, tās izstrādi, aizpildīšanu un izmantošanu, par anketas izveidi un ieviešanu izsakās pozitīvi. Anketa ir viegli aizpildāma, tā palīdz atšķirt vardarbības gadījumus no citiem, līdz ar to policisti jūt lielāku pārliecību par saviem lēmumiem uz vietas. Anketa disciplinē pildītāju, piemēram, nodrošinot, ka varmāka un cietusī persona tiek aptaujāti atsevišķi un tā, lai viens otru nedzirdētu. Anketas jautājumi palīdz policistiem atdalīt vairākus vardarbības veidus un liek saprast nepieciešamību uzlabot zināšanas par dažādiem vardarbības veidiem. Anketas pildīšana arī sniedz iespēju uzlabot komunikācijas prasmes darbā ar upuriem un varmākām. Anketas esamība nodrošina, ka vardarbības gadījums tiek fiksēts, un līdz ar to ir kontrolējams.

Policijas pārstāvji uzsver, ka upuri nav noraidoši reaģējuši uz lūgumu atbildēt uz jautājumiem.

Tomēr pilotēšanas fāze bijusi īsa, un tā kā atziņas par nepieciešamajām izmaiņām rodas tikai darba gaitā, anketa vēl kādu laiku būs uzlabojama. Līdz šim Tukuma speciālisti sadarbību ar ekspertiem, kas piesaistīta anketas izstrādei un uzlabošanai, vērtē kā ļoti labu, eksperte ir atsaucīga ierosinājumiem, kuri rodas laika gaitā, tādēļ interviju laikā netiek precizētas konkrētas izmaiņas, kādas vēl būtu nepieciešamas anketā pirms nākamā projekta posma uzsākšanas.

Speciālisti, kuri tieši nesaņem aizpildītās anketas, bet ir informēti par tām un ir piedalījušies komandas veidošanas pasākumos, uzskata šo instrumentu par ļoti nozīmīgu.

Dažu speciālistu viedokļi: “Prieks redzēt risku izvērtējuma anketas tapšanas procesu. Katra novitāte dienestu sadarbībā nes savu labumu – uzliek zināmus pienākumus un nodrošina atbildības uzņemšanos par izdarītajiem lēmumiem. Vardarbības gadījumiem

vairs nevarēs pieiet formāli”; “Anketas ieviešana pati par sevi ir liels panākums. Tā sniedz policijai “algoritmu kā strādāt”, lai katram, kas to izpilda, nav jāpaļaujas uz savu dzīves pieredzi un stereotipiem”; “Daudzi policisti ir jauni un kadri mainās.”

Vairāku institūciju (atskaitot Valsts policijas, pašvaldības policijas un sociālā dienesta) pārstāvji atzina, ka tiešas izmaiņas darbā kopš risku izvērtējuma instrumenta ieviešanas nav jūtamas, tomēr zināšanas par anketas saturu un procesu vardarbības gadījumos pret sievieti ļauj dienestiem informāciju par notikušo vardarbību nodot tālāk. Katram speciālistam ir vajadzīgs plašāks skatījums un jāsaprot, ka novērst vardarbību ir visas sabiedrības, ne tikai atsevišķu speciālistu pienākums.

Uz sociālo rehabilitāciju Talsu novada krīžu centrā kopš anketas ieviešanas neviena cietusī persona no Tukuma nav nosūtīta. Tomēr krīžu centra darbinieki, kas pieredzējuši, ka policijas vienībām, kuras atved uz centru klientus, ir ļoti skopa informācija, uzskata, ka šādu risku izvērtējuma anketu vajadzētu izmantot arī citos novados. Tādā gadījumā, atvedot jaunu klientu, šo anketu varētu iesniegt arī krīžu centra darbiniekiem.

Komentējot pašu anketu, vairākas puses pozitīvi vērtē piekto punktu, kurā jāapraksta draudus izraisošās personas un cietušās personas alkohola reibuma pakāpe. Gadījumos, kad viena vai otra puse noliedz alkohola lietošanu, šāda informācija, kas ir policijas rīcībā, ļauj pilnīgāk vērtēt klienta sniegto informāciju.

Attiecībā uz anketas turpmāku izmantošanu intervētie uzskata, ka risku izvērtējuma anketas varētu derēt arī citiem speciālistiem darbā ar klientiem, piemēram bāriņtiesai un medicīnas personālam. Bāriņtiesas darbinieki pašreiz ar anketām saskaras netieši, kad sociālie darbinieki sazinās par konkrētiem gadījumiem, kuros iesaistīts bērns. Bāriņtiesas pārstāvji uzsver, ka vēlētos no policijas vai sociālā dienesta saņemt visas anketas par ģimenēm, cietušajiem, varmākām, kuriem ir bērni, tajā skaitā gadījumos, kad nepilngadīgais nedzīvo ģimenē, jo jebkura fona informācija ļauj pieņemt labākus lēmumus.

No visiem divu mēnešu laikā reģistrētajiem vardarbības gadījumiem, par kuriem tika aizpildītas anketas, par trijiem tiesā ir iesniegta prasība, iekļaujot anketu. Tukuma rajona tiesas priekšsēdētāja Adrija Kasakovska uzskata, ka risku izvērtējuma anketa, kuru izpilda policija un paraksta cietusī persona, var tikt izmantota kā pierādījums tiesā. Diemžēl tas anketas eksemplārs, kuru iesniedz cietusī persona (pirmais tiek nosūtīts sociālajam dienestam, otrais paliek policijā, trešo atstāj cietušai personai), ir grūti salasāms.

Tukuma rajona prokuratūras virsprokurors Aigars Bičušs uzskata, ka pēc laika būs lietderīgi analizēt gadījumus, kad tiesa noraida prasības, kurās pierādījumam tiek izmantotas risku izvērtējuma anketas. Analizējot noraidījuma iemeslus, varēs izdarīt

secinājumus par to, vai anketas tiek profesionāli aizpildītas, vai anketās trūkst informācijas u.tml.

Vairāki speciālisti uzskata, ka policijas darbiniekam jāprot veidlapa aizpildīt, bet tas prasa laiku un prasmes runāt ar cietušajiem, tādēļ ir nepieciešamas mācības un vadlīnijas, kā arī padziļināta informācija par vardarbību un patiesa vēlme panākt izmaiņas. Tādēļ ļoti svarīga ir policijas vadības attieksme, kas tālāk veido policistu motivāciju iesaistīties sadzīves vardarbības novēršanas darbā. Turklāt policijā ir bieža kadru mainība, tāpēc šāda veida atbalsts būtu nepieciešams regulāri.

Lai gan nav novērota noraidošā cietušās personas reakcija uz lūgumu atbildēt uz jautājumiem, jāņem vērā īsais laiks, kas pagājis. Savukārt sociālais dienests ir fiksējis negatīvu reakciju uz to, ka pēc policijas ierašanās un anketas aizpildīšanas cietušo ierodas apsekot sociālā dienesta darbinieki. Tomēr cietušajām personām tiek norādīts, ka viņas ir parakstījušas par to, ka anketa tiks nosūtīta sociālajam dienestam (kas dažkārt netiek pamanīts). Ar laiku prognozējama iespējama noraidošā reakcija no cietušajām personām atkārtotas vardarbības gadījumos, kad cietušais nevēlas jautājumu risināt, bet izmantot policijas ierašanos, lai ietekmētu konfliktu.

Kāds Tukuma speciālists atzīst, ka risku izvērtējuma anketa noteikti nav universāla. Katram novadam, kas iesaistās nākamajā projekta etapā, Tukumam izveidotā anketa būtu jāpielāgo apstākļiem savā vidē.

Policijas un sociālā dienesta pārstāvju viedoklis par risku izvērtējuma anketu un tās aizpildīšanu

Ne intervētie pašvaldības policijas, ne Valsts policijas pārstāvji nesaskata grūtības individuālās risku izvērtējuma anketas aizpildīšanā, turklāt, tas ir pienākums. Ja anketa netiek profesionāli aizpildīta, var uzlikt kontroli, lai sniegums uzlabotos.

Pozitīvi tiek vērtēts tas, ka anketas ir īsas, vienkāršas un skaidras. Tomēr vēl ir neatrisināti jautājumi par anketas aizpildīšanu, piemēram – ko rakstīt gadījumos, kad abi ir cietušie un / vai varmākas?

Anketu izstrādes rezultātā ir uzlabojusies sadarbība starp policiju un sociālo dienestu. Sākumā anketas apkopoja un sūtīja uz sociālo dienestu reizi nedēļā. Vēlāk puses vienojās, ka anketas sūtīs uzreiz pēc tam, kad tās ir aizpildītas. Trīs mēnešu laikā palielinājies kontakts starp sociālo dienestu un policijas pārstāvjiem. Tas noticis arī tāpēc, ka sociālā dienesta darbinieki ir sākuši policijai pieprasīt papildu informāciju par saviem klientiem. Turklāt tas notiek neformāli – pusēm sazvanoties vai sazinoties pa e-

pastu. Valsts policija iegūst vajadzīgo informāciju no savām datubāzēm un pāris minūšu laikā elektroniski nosūta to sociālā dienesta darbiniekam.

Sociālie darbinieki norāda uz atsevišķiem anketu aizpildīšanas trūkumiem, kas apgrūtina viņu tālāko darbu ar klientiem. Ļoti svarīgi ir tas, kā policists aizpilda anketu. Piemēram, ir gadījumi, kad novērtējums ir grūti salasāms, informācija ir neprecīza, nevar identificēt personas kodu, tiek nepareizi saskaitīti punkti. Reizēm tiek uzrādīts bērns, kas nedzīvo ģimenē vai arī “bērns” ir jau pilngadīgs. Tāpat šobrīd anketā nav iekļauts cietušās personas telefona numurs, līdz ar to telefoniska kontaktēšanās nav iespējama.

Pašvaldības policijas pārstāvis uzskata, ka 95 % anketa darbojas labi, bet ir maināmas nianšes, kuras redzamas tikai strādājot ar anketu. Piemēram, vārda “bērns” vietā tomēr jāraksta “nepilngadīgais”, jo pretējā gadījumā cilvēki sniedz informāciju par saviem pieaugušajiem bērniem. Pašvaldības policijas pārstāvis uzskata, ka anketas aizpildīšana nav laikietilpīga, tā palīdz policistam atšķirt vienkāršu ģimenes strīdu no vardarbības gadījuma un līdz ar to būt pārliecinātam par saviem lēmumiem. Agrāk šķitis, ka vardarbība ir biežāka parādība. Tomēr jāuzsver, ka pašvaldības policija pilotprojekta fāzē retāk pildījusi anketas arī tāpēc, ka smagu miesas bojājumu gadījumos tiek iesaistīta Valsts policija. Tomēr pašvaldības policija pēc pilotprojekta noslēguma noteikti turpinās lietot anketu, jo “tas ir ceļš, kas ir jāiet”.

Valsts policijā informē, ka nedēļā aizpilda 2–3 anketas. Darba slodzi tas nav palielinājis, tieši otrādi – anketas ļauj katram policistam mērķtiecīgi nonākt līdz secinājumiem par nepieciešamo rīcību un nepaļauties tikai uz savu dzīves pieredzi, jo dzīves pieredzes var būt dažādas. Anketas, kuras aizpilda patruļdienestu pārstāvji, palīdz iecirkņu inspektoriem saprast uzraugāmās personas iecirknī un prioritātes.

Policisti nekommentēja vardarbības upuru reakciju situācijās, kad tika lūgts atbildēt uz individuālā risku izvērtējuma instrumenta jautājumiem, jo šāda informācija netika sistemātiski apkopota un intervētie neuzskatīja, ka par to var izteikt vispārinājumus. Sociālā dienesta darbinieki informēja, ka daži cietušie bijuši pārsteigti, ka pēc anketas aizpildīšanas viņus apseko sociālais darbinieks. Parakstot anketu, viņi nebija pamanījuši ar sīkiem burtiem rakstīto informāciju: “Esmu informēts/a par datu un informācijas nodošanu sociālās palīdzības dienestam.” Kā ļoti svarīgu faktu sociālie darbinieki min to, ka klientam rokās paliek viens anketas eksemplārs. Tas ļauj cietušajam pārdomāt notikušo un nākamos soļus.

Tukuma modeļa ietekme uz vardarbībā cietušo un varmāku

Laikā no 2017. gada 17. jūlija līdz 27. septembrim policija devās uz 27 izsaukumiem saistībā ar vardarbību ģimenē. Cietušie bija vecumā no 22 līdz 72 gadiem, 21 sieviete un 6 vīrieši. Savukārt draudu izraisītāji (varmākas) bija vecumā no 14 līdz 73 gadiem, 3 no tiem – nepilngadīgi. Nepilngadīgi varmākas ir jauna mērķa grupa, kura atklājās projekta laikā, taču nav projekta mērķa grupa. Atbilstoši policistu izpildītajām anketām vairāk nekā ceturtdaļa vardarbībā cietušo ir vīrieši.

Tā kā galvenais mērķis ir izskaust vardarbības atkārtošanos, katrā gadījumā ir svarīgi sekot, vai tiek reģistrēta atkārtota vardarbība. Pilotprojekta periodā astoņos gadījumos policija vardarbības dēļ tika izsaukta atkārtoti. Tas notika arī pēc risku izvērtējuma anketas iesniegšanas sociālajam dienestam. Četros no šiem gadījumiem lomas reģistrēja kā mainījušās – cietušais bija kļuvis par varmāku un otrādi. Četros no minētajiem vardarbības atkārtšanās gadījumiem policijas un sociālā dienesta palīdzība iepriekš bija noraidīta, divos gadījumos bija apmeklēts atkarību speciālists, iesaistīts probācijas dienests un varmākam izstrādāts individuālais rehabilitācijas plāns. Savukārt viens varmāka tika nosūtīts uz psihosociālu konsultāciju. Tikai vienā no atkārtotajiem gadījumiem iesaistītās personas līdz tam nebija nonākušas Sociālā dienesta redzes lokā, savukārt pārējie bija Sociālā dienesta klienti. Šādiem atkārtotiem gadījumiem būtu jāpievērš īpaša uzmanība, lai saprastu, vai institūciju aktīvāka rīcība būtu varējusi novērst nepieciešamību izsaukt policistu. Protams, jāatzīmē, ka reģistrēts izsaukums nav vienīgais rādītājs, kam jāseko, jo nav zināms, vai, vardarbībai atkārtojoties, vienmēr tiek izsaukta policija.

Lēmums par pagaidu nošķiršanu ir nozīmīgākā interence vardarbības novēršanai. Pilotprojekta laikā Valsts policija pieņēma lēmumu par pagaidu nošķiršanu divos gadījumos. Vienā gadījumā 20 gadus vecs vīrietis bija vardarbīgs pret 41 gadu vecu vīieti. Tomēr šajā gadījumā cietusī persona atteicās iesniegt prasību tiesā, noraidīja sociālo palīdzību un pilotprojekta laikā starp šīm personām tika pieteikts atkārtots vardarbības gadījums. Otrā gadījumā nepilngadīgs vīrietis bija vardarbīgs pret 45 gadus vecu sievieti. Lieta izskatīta Tukuma novada domes Bērnu tiesību aizsardzības komisijā (BTAK).

Bāriņtiesas pārstāvji uzsvēra, ka būtu labi, ja policija pārsūtītu anketu bāriņtiesai visos, gadījumos, kad kādam no konfliktā iesaistītajiem ir nepilngadīgi bērni – gan tad, ja bērns ir iesaistīts konfliktā, gan tad, ja viņš konfliktā nav bijis klāt. Arī tad, ja bērni konfliktā nav klāt, tas nenožīmē, ka viņi nav pakļauti riskam. Bāriņtiesa varētu arī sazināties ar sociālo dienestu un lūgt pārsūtīt visas anketas, kurās varētu tikt skartas bērnu intereses. Savukārt, citas intervētas puses ziņo, ka cietušās personas slēpj informāciju par vardarbības gadījumiem, jo domā, ka bērnus viņām atņems. Kamēr netiks mazināti abi riski, bāriņtiesām Latvijā būs grūti saņemt informāciju, un cietušās turpinās izvairīties.

Nevienā no 27 gadījumiem, cietusī persona nepiekrīta iesniegt prasību tiesā ar policijas atbalstu. Tomēr tiesa no cietušajām personām ir saņēmusi trīs iesniegumus, kuriem pievienots risku izvērtējuma anketas cietušās personas eksemplārs (trešais eksemplārs, rozā krāsā). Viens vardarbības upuris neatkarīgi no policijas vai sociālā dienesta turpmākās rīcības iesniedza tiesā savu risku izvērtējuma anketas eksemplāru, kas ir iekļauts lietā par nošķiršanu. Diemžēl policista rokraksts caur koppelapīru vietām nebija salasāms. Šis iesniegums tika noraidīts nekorektas svainības dēļ, jo tādā gadījumā nav iespējams noteikt nošķiršanu. Tas varētu liecināt, ka cietušajām personām ir nepietiekama informācija par anketu.

Jāuzsver, ka prasības iesniegšana tiesā pēc vardarbības gadījuma nav pašmērķis, taču prasības tiek iesniegtas gan ar policijas atbalstu, gan bez tās. Tādēļ ir jāsaprot un jāanalizē vai noraidījuma iemesli ir saistīti ar anketas izpildīšanas kvalitāti, cietušās personas izpratni par to, vai ko citu. Šo jautājumu kā aktuālu minēja arī Tukuma rajona virsprokurors, kurš informēja, ka sadarbībā ar tiesību maģistranti prasību noraidīšanas iemesli kopš nošķiršanas iespējas ieviešanas tiks analizēti.

Visbiežāk tika reģistrēta emocionālā vardarbība, kā arī dažādu vardarbības veidu kombinācija. 19 gadījumos reģistrēta arī fiziskā vardarbība. Netika reģistrēti seksuālās vardarbības gadījumi. Jāpiezīmē, ka anketā vardarbības veidu atzīmē policists. Viņš to dara atbilstoši savām zināšanām, spējām atšķirt vardarbības veidus un prasmei komunicēt ar upuri par šiem jautājumiem. Kā panākums jāatzīmē tas, ka policija sāk atšķirt vardarbības veidus, t.sk. atzīst emocionālo vardarbību kā vienu no vardarbības veidiem. Tomēr secināms, ka dažādu vardarbības veidu atpazīšanas prasmes veicināšanai būtu jāpievērš papildu uzmanība.

Tukuma novada sociālais dienests saņēma visas 27 anketas, sākumā reizi nedēļā, bet vēlāk – pēc vienošanās ar Valsts un pašvaldības policiju, uzreiz pēc policistu atgriešanās no izsaukuma vietas, kas gadījumā, ja sociālais dienests rīkojas nekavējoties, var paātrināt lietas risināšanas ātrumu un ietekmēt rezultātus.

No 27 saņemtajām anketām 16 gadījumos iesaistītās personas jau bija reģistrētas Sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu uzskaites sistēmā (SOPA), savukārt vienpadsmit gadījumos iesaistītās personas SOPA līdz šim nebija reģistrētas vai arī pastāvēja noteikti apstākļi, kāpēc tās iepriekš nebija reģistrējamas SOPA. Lielais, līdz šim neapzinātais problemātisko attiecību loks pārsteidza sociālo dienestu. Visos jaunajos gadījumos sociālie darbinieki veica personu dzīvesvietas apsekojumu, 9 gadījumos palīdzība netika sniegta, vienā gadījumā palīdzību sniedza nevis sociālais dienests, bet citi speciālisti. Vienā no minētajiem 11 jaunajiem gadījumiem tika reģistrēta atkārtota vardarbība.

Visiem 16 klientiem, kas jau iepriekš bija nonākuši sociālā dienesta redzeslokā un bija reģistrēti SOPA, pēc sociālā dienesta ieskatiem bija nepieciešama palīdzība, tomēr trīs gadījumos cietušās personas palīdzību noraidīja. Saistībā ar septiņiem klientiem (no 16), kas jau bija nonākuši sociālā dienesta redzes lokā, tika reģistrēts atkārtots vardarbības gadījums.

Sociālais dienests klientiem piedāvā no vardarbības cietušo pilngadīgo personu sociālās rehabilitācijas pakalpojumus atbilstoši Ministru kabineta noteikumiem, piesaistot psihologu, juristu vai sociālā darbinieku ar atbalstu dzīvesvietā vai institūcijā, individuāli vai grupās.⁵ Nepieciešamības gadījumā sociālais dienests iesaka sociālo rehabilitāciju, atkarības slimību ārstniecību un medicīnisko rehabilitāciju vai izmeklēšanu un ārstēšanu ārstniecības iestādē.

Divas reizes tika sasaukta BTAK, jo ģimenes konfliktā bija iesaistīts nepilngadīgais, darbā tika iesaistītas arī izglītības iestādes (3 gadījumos), probācijas dienests (2 gadījumos), Valsts policija, tiesa, bāriņtiesa. Pilotprojekta laikā nevienā gadījumā sociālais dienests nesadarbojās ar citām ārstniecības personām, vienīgi ar narkologiem (4 reizes).

Astoņos gadījumos cietusī persona palīdzību noraidīja (no tiem četros gadījumos vardarbība atkārtojās). Gadījumos, kad klients nenoraidīja palīdzības piedāvājumu, tika izstrādāti 6 individuālie rehabilitācijas plāni, 6 gadījumos – nozīmētas sociālā dienesta konsultācijas, divos gadījumos – apmeklēti sociālā dienesta atkarību speciālisti.

Sociālā dienesta pakalpojumus piedāvāja arī astoņiem varmākām – izstrādāti trīs individuālie rehabilitācijas plāni, īstenoti 2 nosūtījumi uz psihosociālām konsultācijām (vienā gadījumā konsultācija netika apmeklēta), saņemtas atkarību speciālista konsultācijas, sākts darbs ar varmākas ģimeni. Pilotprojekta laikā neviena no varmācīgajām personām netika nosūtīta uz valsts atmaksātajām varmāku programmām.

Šajā ziņojumā Tukuma modeļa ietekme uz cietušajiem un varmākām tiek vērtēta, ņemot vērā datus un intervijas ar Tukuma novada institūciju speciālistiem. Ne cietušās, ne varmācīgās personas netika aptaujātas.

Secinājumi

- Risku izvērtējuma anketas ieviešana upura un varmākas dzīvē varētu nest rezultātus tikai apmēram pēc diviem līdz trīs gadiem. Tādēļ būtu veicama

⁵ MK 23.12.2014. noteikumi Nr.790. "Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanas kārtība no vardarbības cietušām un vardarbību veikušām pilngadīgām personām" (skat. <https://likumi.lv/ta/id/271251-socialas-rehabilitācijas-pakalpojumu-sniegšanas-kartiba-no-vardarbibas-cietusam-un-vardarbibu-veikusam-pilngadigam-personam>)

nepārtraukta uzraudzība vai vismaz atkārtota analīze pēc pieciem gadiem, salīdzinot situāciju cietušo un varmāku dzīvē ar pašreizējo brīdi. Tas ļautu izdarīt secinājumus par to, kāda rīcība un pieņemtie lēmumi bijuši pareizi un veiksmīgi, bet kādi – nav iedarbojušies.

- Tāpat ir svarīgi pēc noteikta laika perioda analizēt datus ar mērķi gūt ieskatu, vai risku izvērtējuma anketās noteiktās vardarbībā cietušās personas un draudus izraisošās personas nonāk vardarbības situācijās atkārtoti, kādi ir raksturīgākie gadījumi, kādas intervences metodes tiek lietotas sociālajā dienestā un no citu speciālistu puses gadījumos, kad vardarbība beidzās un gadījumos, kad atkārtojās. Ja Tukumā turpinās veikt apsekojumu, tad tabula ir pilnveidojama, piemēram, lai norādītu, vai nozīmētie pakalpojumi ir apmeklēti u.c.
- Šobrīd, ņemot vērā nelielo gadījumu skaitu un īso periodu, par kuru dati tika apkopoti, nav pamatoti izdarīt secinājumus par noteiktām sakarībām starp intervences metodēm un vardarbības atkārtošanās. Nevar izdarīt ne noteiktus secinājumus par risku izvērtējuma instrumentu efektivitāti, ne būt pārliecinātiem, ka anketa efektīvi ieviešama citos novados. Tomēr analīze ir noderīga gan Tukuma novada speciālistiem, domājot par modeļa tālāko attīstību, gan citu pašvaldību speciālistiem, kas modeli pielāgos savām vajadzībām.

III Informatīvi izglītojošo aktivitāšu ietekme

Šajā ziņojuma daļā izvērtētas līdz šim projekta ietvaros īstenotās informatīvi izglītojošās aktivitātes – žurnālistiem, sabiedrisko attiecību un sociālo dienestu speciālistiem rīkoti informatīvie semināri. Analizētas arī semināru dalībnieku anketēšanā sniegtās atbildes un publikācijas, kas saistītas ar semināriem vai vardarbību pret sievieti.

Viens no projektā plānotajiem rezultātiem ir reģionālo mediju publikācijas, kas vairo cieņu pret sievieti un tādējādi sniedz ieguldījumu vardarbības novēršanā. Lai skaidrotu medijiem projekta būtību un panāktu iedziļināšanos vardarbības novēršanas jautājumos, kā arī veidotu publikācijās iekļūstīgu attieksmi pret sievietēm, nevis sensāciju izraisīšanu, laikā no 2017. gada 9.jūnija līdz 7.decembrim notika seši informatīvi izglītojoši reģionālie semināri, kuros kopumā piedalījās 73 dalībnieki – žurnālisti, pašvaldību sabiedrisko attiecību speciālisti, sabiedrisko attiecību studenti, sociālo dienestu speciālisti, un citi sabiedriskās domas veidotāji.⁶

Četrus stundu reģionālie semināri notika Valmierā (9. jūnijs, 6 dalībnieki), Daugavpilī (12. jūnijs, 10 dalībnieki), Jelgavā (29. septembris, 16 dalībnieki), Liepājā (6. oktobris, 14 dalībnieki), Rīgā (20. oktobris, 8 dalībnieki). Papildus minētajiem semināriem 7. decembrī Rīgā notika arī viens īsāks seminārs, kurā aicināja piedalīties tos, kas nevarēja veltīt tēmas apskatam pusi dienas (19 dalībnieki). Visos sešos semināros kopā piedalījās 20 žurnālisti un 53 citi speciālisti, 66 % no viņiem aizpildīja semināra novērtējuma anketu.

Semināru programmas izstrādāja Valsts policijas Sabiedrisko attiecību nodaļa sadarbībā ar centra MARTA pārstāvjiem. Semināru laikā Eiropas Psihoterapijas asociācijas un Latvijas Psihoterapeitu biedrības sertificēta psihoterapeite Aiga Abožina skaidroja jautājumus par to, kāpēc sievietes nerunā atklāti, kāpēc grūti pārtraukt vardarbīgas attiecības, kā novērst vardarbību attaisnojošus mītus un pārtraukt sieviešu vainošanu, kā arī sniedza plašu informāciju par vardarbību pret sievieti gan nacionālā, globālā kontekstā. Centra MARTA sabiedrisko attiecību speciāliste Gundega Tentere informēja par dzimumu līdztiesības saistību ar vardarbības gadījumiem, savukārt Valsts policijas Sabiedrisko attiecību nodaļas vadītāja Sigita Pildava informēja par trauslo robežu starp sensāciju un sabiedrības informēšanu gadījumos, kad notikusi vardarbība. S. Pildava

⁶ Projektā sākotnēji bija paredzēts piecos semināros izglītēt vismaz 75 reģionālos žurnālistus, tomēr pārāk ambiciozo mērķi nācās korigēt, jo reģionālajos medijos nestrādā tāds daudzums žurnālistu, kas raksta par vardarbības un tiesību tēmām. Lai korigētu mērķi, projekta vadība 16. jūnijā iesniedza un Eiropas Komisija 4. decembrī mutiski apstiprināja projekta izmaiņas, paplašinot dalībnieku loku no žurnālistiem uz speciālistiem, kas strādā ar vardarbības jautājumiem, un informēšanu par vardarbību, kā arī apstiprināja iespēju rīkot sesto semināru, lai to varētu apmeklēt dalībnieki, kas dažādu iemeslu dēļ uz iepriekšējiem semināriem nevarēja ierasties.

uzsvēra, ka, protams, sabiedrībai ir tiesības zināt par notikumu, tomēr upurim ir tiesības uz anonimitāti. Lai gan ir atzīstama mediju misija – būt sabiedrības sirdsapziņai, tomēr ir jāievēro normatīvie akti, kas regulē tiesībsargājošo iestāžu un mediju sadarbību. Semināru laikā centra MARTA Liepājas filiāles vadītājs Juris Dilba arī pastāstīja par projekta laikā veikto cietušo sieviešu fokusgrupu interviju rezultātiem, upuru vajadzībām, kopienas nozīmi vardarbības pret sievieti mazināšanā, vietējo (reģionālo) mediju lomu vardarbības novēršanā, kā arī par to, cik liela nozīme ir sadarbībai starp dažādām pusēm.

Pēc semināriem veiktās anketēšanas rezultāti parādīja, ka dalībnieki visaugstāk vērtē semināru saturu – Liepājā semināra saturs bija novērtēts ar 9,67, Jelgavā – 9,36 un Daugavpilī – 9,29 no desmit ballēm. Savukārt lektori un diskusiju vadītāji, kas piedalījās visos semināros, no 5 ballēm bija saņēmuši vidējo vērtējumu virs 4. Uz atvērtajiem jautājumiem – “Kā vērtējat notikušo semināru” vai “Kas nepatika seminārā” – kritiskas piezīmes tika izteiktas par semināra norises laiku (vajadzēja sākt agrāk no rīta) un par to, ka piedalījās ļoti maz žurnālistu. Nākotnes semināriem respondenti bija ieteikuši turpināt veidot seminārus pozitīvā gaisotnē, turpināt iekļaut dzīvesstāstus un veidot seminārus ar policiju arī par citām tēmām.

Pēc pirmā semināra Valmierā dalībnieki arī atbildēja uz jautājumu par to, kā sniegtā informācija ietekmējusi attieksmi, pārliecību vai uzskatus par jautājumu. Atbildes uz šo jautājumu ļāva dalībniekiem noformulēt savu attieksmi pret vardarbību un sniedza vērtīgu materiālu politikas veidotājiem par žurnālistu un citu viedokļa veidotāju uzskatiem.

Anketēšanas rezultāti arī ļauj izprast dalībnieku uzskatus par **vislielākajiem izaicinājumiem** un **risinājumiem** mediju darbā, atspoguļojot vardarbību pret sievieti. 10 % respondentu izaicinājumus un risinājumus nebija aprakstījuši, atbildot, ka viņiem nav pieredzes vardarbības jautājumu atspoguļošanā.

Tāpat anketā bija lūgums arī aprakstīt, kā respondents seminārā gūtās atziņas izmantos nākotnē. Tālāk atspoguļotie semināru dalībnieku komentāri sadalīti žurnālistu un citu semināru dalībnieku, t.sk. sociālo darbinieku komentāros.

Anketās paustās žurnālistu domas par izaicinājumiem un turpmāko darbu

Žurnālisti par vienu no svarīgākajiem izaicinājumiem uzskata mediju izglītošanu. Žurnālistiem ir nepieciešams saprast, kāda ir viņu atbildība par publicēto informāciju, un apzināties, kādas sekas var būt nelikumīgai informācijas izpaušanai un upura tiesību pārkāpšanai. Ir jāprot stāstīt par sensitīviem jautājumiem, t.sk. vardarbību, lai to

saprastu un saprastu pareizi. Tas ir sarežģīti, jo, kā anketā pauda žurnālisti, lasītāji nelasa rakstus, kas ir tīri teorētiski:

“Seminārā jau pieminēju, vēlos rakstīt par tēmu, bet pietuvināti dzīvei, statistiku analizēt caur cilvēkstāstu. Ir teju neiespējami [saņemt atļauju] uzklaušīt konkrētus vardarbības upurus, vai arī institūciju, kas strādā ar upuru rehabilitāciju interesantu stāstījumu, lai lasītāji uzzina, cik skaudra var būt dzīve, kāda ir vardarbības seja. Uzskatu, ka anonimitāte, domājot par konkrētā cilvēka turpmāko dzīvi, ir ļoti svarīga un nepieciešama, taču avīzes auditorija nekad neiedziļinās sausā statistikā.”

Citi žurnālisti saskata tādus izaicinājumus un šķēršļus kā vietas trūkumu avīzē un pašu kūtrums, nevēlēšanās vai nespēja iedziļināties, laika un resursu trūkums, kā arī lokālās sabiedrības mietpilsoniskā interese. Tas noved pie situācijas, ka tēma pārsvarā tiek aktualizēta gadījumos, kad noticis kaut kas ārkārtējs.

Kāds žurnālists komentē, ka nepieciešama lielāka mediju sadarbība ar atbildīgajām valsts un pašvaldības institūcijām, kas nodarbojas ar vardarbības jautājumiem. “Akmentiņš iestāžu lauciņā – iestādes sadarbojas savā starpā, bet kā oficiālu dalībnieku neuzaicina medijus.” Žurnālisti uzskata, ka nesaņem pietiekami daudz operatīvās informācijas, piemēram, informāciju no policijas.

Tāpat žurnālisti uzskata, ka informācija medijos varētu motivēt upurus spert pirmo soli un vismaz rakstīt iesniegumu policijā. Tas palīdzētu vardarbībā cietušai sievietei saņemt spēcīgu sociālā darba atbalstu, pat psihoterapeita vai psihologa konsultācijas, lai vairotu motivāciju un palīdzētu pašai izprast notiekošo un kā saņemt palīdzību.

Daugavpilī un Liepājā vairāki anketētie dalībnieki min nepieciešamību pēc empātijas. Ļoti svarīgs ir līdzcilvēku viedoklis un atbalsts, nepieciešams vairo empātiju un labsirdību pret otru personu.

Žurnālisti anketās bija izteikuši arī vairākas domas par iespējamo tālāko pieeju vardarbības tēmai un domas par iespējamiem nākamajiem rakstiem, t.sk.

- Parādīt vardarbības problēmas izklāsta leņķi: vardarbība ģimenē, emocionāla iespaidošana darba tirgū, dzimumu līdztiesības pret sievieti neievērošana, un tad meklēt formu kā visu izstāstīt, lai lasītājs gribētu izlasīt.
- Rakstīt pētnieciski par šo tematu, nevis tikai ziņot par notikumu.
- Izstāstīt stāstu, piesaucot konkrētu sieviešu pieredzi, kuras veiksmīgi tikušas brīvībā.
- Periodiski veikt preventīvus pasākumus (iespējams, stāstu sēriju ar cietušajām sievietēm, kā arī par to, kur vērsties). Veidot “ikdienas” aktualizāciju.

- Informēt sabiedrību par vardarbības iespējamajām sekām un katra pilsoņa pienākumu – nepalikt vienaldzīgam pret zināmajiem gadījumiem, bet ziņot par notiekošo attiecīgajiem speciālistiem.
- Nesniegt sliktas ziņas, bet gan vienmēr pievienot informāciju par palīdzības iespējām, popularizēt un informēt palīdzības iespējas.
- Informēt, kā rīkoties, kur vērsties un kā atpazīt varmāku.
- Informēt sabiedrību par nošķiršanu un pagaidu aizsardzību pret vardarbību (policijā).
- Informēt pēc iespējas plašāku sabiedrības daļu par centru MARTA un citām organizācijām.
- Rakstot rakstu, jautāt speciālistu viedokli.
- Skaidrot, skaidrot, skaidrot.

Anketās paustās citu speciālistu domas par žurnālistu lomu, izaicinājumiem un turpmāko darbu

Komentējot mediju lomu, arī semināru dalībnieki, kas nav žurnālisti, bija saskatījuši nevēlēšanos vai nespēju iedziļināties ar vardarbību saistītos gadījumos un zemu interesi no daudziem medijiem, tādēļ tēma tiek aktualizēta pārsvarā tad, kad jau noticis kaut kas būtisks. Arī speciālisti uzskata, ka nepietiek “ikdienas” aktualizācijas no mediju puses. Ja sievietes klusē, nevēršas policijā, tad arī mediji neko neatspoguļo.

Speciālisti anketās uzsver, ka vardarbība pret sievieti ir svarīgs temats, par kuru jārunā un jāatspoguļo pirmajās lapās, nevis “jāpaslēpj” kādā sadaļā. Tika pausts uzskats, ka preses relīzes un cita medijiem sniegtā informācija, iespējams, nemaz nenonāk līdz žurnālistiem, jo mediju redaktori ne vienmēr novērtē tēmas aktualitāti un neuzdod žurnālistiem par to rakstīt.

Citi semināra dalībnieki, no kuriem vairāki ir sociālie darbinieki, par izaicinājumu uzskata apstākļus, kas neļauj viegli risināt vardarbību, piemēram, sievietes motivāciju ziņot. Sievietes bieži nespēj patstāvīgi pieņemt lēmumu – pamest varmāku, lai pārtrauktu vardarbīgās attiecības vai par notiekošo ziņot atbildīgajām iestādēm. Ekonomiskais stāvoklis bieži vien ir galvenais iemesls, kāpēc sieviete nevēlas meklēt palīdzību, jo jūtas atkarīga no varmākas. Cilvēki kaunas no sabiedrības nosodījuma un viedokļiem. Mazinot cietušo personu bailes/neuzticēšanās iestādei, problēmu iespējams atrisināt. Anketās uzsvērts, ka nepieciešams policijas skaidrojošais darbs, tai skaitā jautājumos par vardarbību ģimenē.

No dienestu puses, ir grūti pamanīt, kas notiek ģimenē un grūti noteikt to robežu, cik daudz cilvēks vēlas, lai viņam palīdz. Problēma būs atrisināta tikai tad, ja upuris sapratīs, ka ir upuris, un pats sāks cīnīties pret to.

Citi semināra dalībnieki arī saskatīja iespējas uzlabot dažādu dienestu rīcību:

- Precīzi izstrādāts prevencijas plāns: iespēja upurim ar speciālistu palīdzību nekavējoties atsākt darbu, atbalsta persona, kas spēj palīdzēt ne tikai psiholoģiski, bet arī sakārtot juridiskos jautājumus; nepieciešamības gadījumā nodrošināt ar dzīves vietu; psihologa palīdzība bērniem un cietušajai personai.
- Varmākām obligāti jāiziet atbalsta programma, ne tikai sodi.
- Problēma ir tā, ka policijas lēmuma par nošķiršanu neizpildes gadījumā neseko sods. Nepieciešama sociālo lietu pārvaldes stingrāka kontrole.
- Jāturpina informēt klientus par iespējām uz pagaidu aizsardzību pret vardarbību.
- Jāsniedz skaidrojums par vardarbības veidiem, to pazīmēm.
- Jāsniedz skaidrojums par to, kas ir tūlītēja aizsardzība pret vardarbību un nošķiršana.
- Vardarbībā cietušajam vajadzīgs instruments, ko izmantot, lai tiktu ārā: palīdzības tālruni, padoms, atbalsts.

Dalībnieki arī komentē, ar kādām galvenajām atziņām viņi pēc semināra atgriezīsies darbavietā. Daži piemēri: ar idejām, kā uzlabot policijas darbu; ar idejām, kā labāk veidot sadarbību ar citām iestādēm; ar labāku izpratni par upura uzvedību; ar atziņu, ka emocionāls terors ir tikpat smags kā fizisks, jo emocionālas vardarbības sekas vēlāk iespaido fizisko veselību.

Turpmākajos semināros vairāki dalībnieki iesaka vēl vairāk sniegt psiholoģiskus skaidrojumus, ilustrējot ar konkrētām situācijām, informēt par Tukuma pozitīvo [pilotprojekta] pieredzi, aicināt uz semināriem ne tikai žurnālistus, bet arī redaktorus.

Publikāciju analīze

Atbilstoši Valsts policijas veiktajam mediju monitoringam 12 publikācijas ir saistītas projekta laikā rīkotajiem semināriem un tajos apskatītajām tēmām⁷.

⁷ I. Kalniņa "Sabiedrība pacieš vardarbību", e-liesma.lv (14.06.2017.), "Kurzemes Vārds" "Kā izrauties no vardarbības purva", publicēts arī portālā liepājniekiem.lv (10.10.2017.), L. Trēda "Meita un kleita vainīga...", "Neatkarīgās Tukuma Ziņas" (ntz.lv) (31.10.2017.), E. Bēvalde "Pret vardarbību ar neiecietību", "Zemgale" (19.10.2017.), D.Jemeljanova "Vardarbība pret sievietēm – kā izkļūt no būra", "Latgales Laiks" (16.06.2017.), A. Kirsanovs "Seminārs par vardarbību pret sievietēm", "Vaduguns", TVNET "Latvijā ik dienu no partnera vardarbības cieš vidēji 115 sievietes", tvnet.lv (27.10.2017.), TV Dautkom "В Латвии самый высокий уровень насилия в семьях среди стран ЕС", grani.lv (13.06.2017.), LETA "Pētījums: Latvijā vardarbība pret sievietēm var izmaksāt 442 miljonus eiro gadā", skat.

Publikāciju skaitā nav iekļauti paziņojumi presei par semināru norisi, bet tikai raksti, kuri saistīti ar semināros apskatītajiem jautājumiem. Ziņojumā netiek analizēti arī citi apskatāmajā laika periodā publicētie raksti par vardarbību pret sievieti, ja nav iespējams izslēgt to iespējamo sasaisti ar Eiropas Komisijas atbalstīto projektu – Izpratnes veidošanas kampaņa par nulles toleranci attiecībā uz vardarbību pret sievietēm "Vardarbībai patīk klusums". Lai gan "Vardarbībai patīk klusums" informatīvā kampaņa sāka tikai 5. decembrī, ir neliela varbūtība, ka šajā kampaņā iesaistītie sociālā dizaina pētnieki, veicot apjomīgo izpēti darbu, ir ietekmējuši mediju attieksmi pret vardarbības tēmām. Nav arī izslēgts, ka 2017. gada oktobrī sociālajos medijos izplatījusies #MeToo kampaņa par seksuāliem uzbrukumiem un uzmākšanos ietekmējusi žurnālistu gatavību rakstīt par vardarbību.

Publikācijās ir vērojamas atšķirīgas pieejas tam, kā tiek atspoguļota informācija par vardarbību. Īsie raksti demonstrē izpratni par semināros sniegto informāciju, tiek citēti semināru eksperti. Piemēram, I. Kalniņas publikācijā portālā e-liesma.lv pēc Valmieras semināra rakstīts: "Varmāka uz brīdi apzinās savu vainu, lūdzas, ka mainīsies, ka tā nerīkosies, taču parasti varmācības aplis turpinās – semināra dalībniekiem sacīja psihoterapeite Aiga Abožina." Savukārt "Kurzemes Vārda" rakstā, kas atstāsta semināra saturu, zem fotogrāfijas tiek citēta psihoterapeite un sniegta informācija par vietu, kur var saņemt bezmaksas konsultāciju vardarbības gadījumā. Daži autori cenšas piesaistīt lasītājus ar āķīgiem virsrakstiem, piemēram, "Meita un kleita vainīga..."

Par izcilu labas žurnālistikas un iedziļināšanās paraugu uzskatāms Edītes Bēvaldes raksts "Pret vardarbību un neiecietību", kurā iekļauti gan Latvijas un Pasaules Veselības organizācijas dati, gan informācija par to, kā vēsturiski Latvijā attīstījies atbalsts vardarbībā cietušajām, gan analizētas nevienlīdzīgās upura un varmākas lomas, nošķiršanas nozīme, kā arī mīti un fakti par vardarbību ģimenē. Raksta beidzamajā nodaļā "Kāpēc viņas neiet prom" autore arī veido izpratni par upuru īpašībām. Arī Dinija Jemeljanova rakstā "Vardarbība pret sievietēm – kā izkļūt no būra" demonstrē nopietnu izpratni par seminārā apskatītajām tēmām. Plašs apskats un statistika sniegta portāla TVNET rakstā "Latvijā ik dienu no partnera vardarbības cieš vidēji 115 sievietes" un Daugavpils portālā grani.lv publicētajā rakstā "Latvijā ir ES valstīs augstākie rādītāji par vardarbību ģimenē". Divus rakstus pēc 7.decembra semināra Rīgā publicējusi ziņu aģentūra LETA. Vienā rakstā ir intervēta psihoterapeite Aiga Abožina, kā arī informēts

<https://www.diena.lv/raksts/latvija/zinas/petijums-latvija-var darbiba-pret-sievietem-var-izmaksat-442-miljonus-eiro-gada-14186587> (09.12.2017.); LETA "Psihoterapeite: Lai pārtrauktu vardarbību pret sievieti, jāatbrīvojas no mītiem par īstu sievieti un vīrieti", skat. <https://www.diena.lv/raksts/viedokli/dienaskomentars/psihoterapeite-lai-partrauktu-var darbibu-pret-sievieti-jaatbrivojas-no-mitiem-par-istu-sievieti-un-virieti-14186625> (10.12.2017.).

par semināra norisi, otrā – runāts par vardarbības izmaksām, atsaucoties uz Labklājības ministrijas presei sniegto informāciju.

Savukārt laikraksta “Vaduguns” rakstā “Seminārs par vardarbību pret sievietēm” vienkopus tiek apskatīti vardarbības un dzimumu līdztiesības jautājumi, reizēm pat aizvedot lasītāju prom no informācijas par vardarbību un vairāk pievēršoties dzimumu līdztiesības diskursam. Raksts noslēdzas ar secinājumu, ka “protams, arī jautājumos, kas attiecas uz dzimumu līdztiesību pastāv dažādi viedokļi” un citātu no semināra slaida ar vardarbības upura apgalvojumu par atšķirībām starp vīriešiem un sievietēm.

Analizējot visas minētās publikācijas jāuzsver, ka neviens raksts neiekļāva informāciju par konkrētiem, lasītājiem zināmiem, gadījumiem.

Informatīvo materiālu ietekmes izvērtējums

Projekta gaitā ir izstrādāti divi informatīvie materiāli vardarbībā cietušajām sievietēm un viņu līdzcilvēkiem. Vardarbībā cietušajām sievietēm domātais informatīvais materiāls ir vizītkartes izmēra salokāms bukletiņš (ar nodomu veidots mazs, viegli noslēpjams un noformējums vairāk līdzinās kosmētiskā salona reklāmai), ko, piemēram, policisti ņems līdzī uz sadzīves konfliktu izsaukumu vietām. Materiālā iekļauts tests, kuru aizpildot, sieviete var secināt, vai atrodas vardarbīgās attiecībās, kā arī informācija par to, kur meklējama palīdzība. Otrajā informatīvajā materiālā, kas primāri domāts vardarbībā cietušo līdzcilvēkiem, aprakstītas pazīmes, kas var liecināt par vardarbīgām attiecībām, kā arī īss ievads par to, kā rīkoties, ja pastāv aizdomas par vardarbību pret līdzcilvēku. Materiālā iekļauts jau minētais vardarbīgu attiecību tests un informācija par palīdzības sniedzējiem. Šī materiāla mērķis ir panākt, lai cilvēks, kurš secina, ka līdzās, iespējams, ir sieviete, kas cieš no vardarbības, iedod viņai aizpildīt testu un norāda, kur meklējama palīdzība.

Sākotnēji projektā bija paredzēts veikt arī informatīvo materiālu ietekmes izvērtējumu. Tomēr pēc pirmā projekta posma šo izvērtējumu nav iespējams veikt, jo materiāli tika nodrukāti un izsniegti organizācijām tikai novembra beigās.

2017. gada 26. septembrī projekta uzraudzības komisijā notika diskusija par sagatavotajiem informatīvajiem materiāliem un tie tika pilnveidoti, ņemot vērā Tukuma speciālistu pieredzi balstītos ierosinājumus. 23. novembrī Labklājības ministrija no tipogrāfijas saņēma bukletus (300 000 kopijas – informatīvais materiāls cietušajām sievietēm, 50 000 kopijas – materiāls cietušo līdzcilvēkiem), kas tika prezentēti 24. novembra preses konferencē par “Soli tuvāk: Kopienas vienotā atbilde uz vardarbību pret sievietēm gadījumiem” pirmā posma noslēgumu.

30.novembrī bukleti tika izdalīti Labklājības ministrijas un „Centrs MARTA” rīkotās konferences „Efektīvi risinājumi vardarbības ģimenē un vardarbības pret sievietēm novēršanai” 230 dalībniekiem – speciālistiem no sociālajiem dienestiem, krīzes centriem, citām nevalstiskajām organizācijām, Valsts policijas, tiesām, pašvaldības policijas, vairākām ministrijām, universitātēm, Pārresoru koordinācijas centra, Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas, Tiesībsarga biroja, vēstniecībām, Ziemeļvalstu ministru padomes, Probācijas dienesta, bāriņtiesām, Centrālā statistikas pārvaldes.

Informatīvie materiāli gada nogalē izdalīti arī Valsts probācijas dienestam, Rīgas Lutera draudzei (tālāk nodos arī Bērnu klīniskajai universitātes slimnīcai un Paula Stradiņa Klīniskajai universitātes slimnīcai), Juridiskās palīdzības administrācijai, Rīgas pašvaldības policijas Bērnu likumpārkāpumu profilakses nodaļai, Latvijas Lauku ģimenes ārstu asociācija (tālāk nodos ģimenes ārstiem), „Centram MARTA”. Valsts policija nodevusi materiālus tālākai izdalīšanai savām reģionālajām pārvaldēm – Rīgas, Vidzemes, Kurzemes, Zemgales un Latgales pārvaldēm. Informatīvie materiāli nodoti Tukuma novada pašvaldības speciālistiem.

2018.gadā informatīvie materiāli tiks izdalīti pašvaldības policijas nodaļām. Labklājības ministrija dalīs 5 pašvaldību speciālistiem, ar ko turpināsies sadarbība projekta ietvaros, kā arī citu pašvaldību sociālajiem dienestiem pēc pieprasījuma.

Secinājumi

Kopumā var secināt, ka semināri ir ne tikai radījuši dalībniekos izpratni par situāciju, bet arī apziņu, ka ir iespējams un jāmaina sava rīcība, lai citos cilvēkos veidotu dziļāku izpratni par vardarbību pret sievieti.

Noslēgumā citēti kāda žurnālista uzskati par to, kā, viņaprāt, panākt, ka reģionālie mediji vairo cieņu pret sievietēm un tādējādi sniedz ieguldījumu vardarbības pret sievieti novēršanā:

“Sadarbība un piemēri. Piemēri, piemēri un vēlreiz labi piemēri par to kā VAJAG darīt, tā vietā, lai nosodītu un pārvestu žurnālistiem visvarenības sajūtu. Ja Jums ir bijusi laba pieredze ar kādu žurnālistu un pēc notikuma uz karstām pēdām ir tapis viņa raksts, kurā ievēroti visi ētikas principi un notikums atspoguļots atbilstoši visiem kanoniem, lūdzu rādīt rakstus. Arī mēs – žurnālisti – vēlamies līdzināties labajiem piemēriem un mācāmies visa mūža garumā. Ne visi žurnālisti ir ar varaskāri apsēstas maitu lijas. Brauciet uz augstskolām, universitātēm un šos piemērus atklājiet jaunajiem žurnālistiem, jaunajai paaudzei. Imitējiet notikumus un lūdziet mediju studentus rakstīt par šīm tēmām darbus, kamēr viņi vēl

spēlējas “smilšu kastē” – vidē, kur drīkst kļūdīties. Jau sākuma stadijā analizējiet, kādas varētu būt sekas, ja šāda publikācija būtu īstenība. Tādā gadījumā, nonākot tendencioza redaktora rokās, jaunais žurnālists strādās profesionāli – vilks būs paēdis un kaza dzīva. Skolojiet, līdz parādās rezultāts. Vecos bokus mācīt daudz grūtāk. Kas attiecināms uz rakstu pārlasīšanu pirms publicēšanas – žurnālistam raksts nav jādod pārlasīt. Tā ir viņa izvēle dot vai nedot (autortiesības), taču te atkal – ja viņš zinās, kā par to rakstīt – upuris būs pasargāts. No pieredzes varu teikt, ka studijās šīm tēmām nepieskaras tik pat kā nemaz. Sensitīvās tēmas tiek apgūtas darba gados, izrietoši ar visām kļūdām.”

Kopsavilkums, secinājumi un ierosinājumi

Tukuma novada speciālisti, kas saskaras ar vardarbību pret sievietēm, ir izveidojuši standartizētu sadarbības modeli vardarbības mazināšanai un izskaušanai. Pilotprojektam atvēlēto piecu mēnešu laikā (no 2017. gada 8.jūnija (pilotprojekta ievadseminārs) līdz 1.novembrim (noslēguma intervijas)) ir izveidota komanda un izstrādāts un aprobēts risku izvērtējuma instruments, kuru aizpilda policija un tālāk izmanto sociālais dienests.

Visauglīgākās komandas aktivitātes, kas veidoja izpratni un attieksmi pret vardarbību ģimenēs un nostiprināja profesionāļu savstarpējo sadarbību, bija anketas izstrādāšanas un ieviešanas process, dažādu dienestu iespējas piedalīties kolēģu ēnošanā, psihologu skaidrojumi, lomu spēles kopīgos semināros un pieredzes apmaiņa. Komandas veidošanas pasākumu rezultātā palielinājusies institūciju savstarpējā neformālā sadarbība konkrētu gadījumu risināšanā, un vairums pēc pilotprojekta beigām intervēto komandas locekļu ir gatavi dalīties Tukuma modeļa izveides pieredzē ar citām pašvaldībām, kuras veidos sadarbības modeļus nākamajā projekta posmā.

Komandas darbam jau ir bijusi pozitīva iedarbība uz citiem dienestiem (kopienā), piemēram intervijās izteikta varbūtība, ka arī ārstniecības personālam varētu būt interese no dienestiem saņemt informāciju par vardarbības gadījumiem, piedalīties mācībās par vardarbību, lai iesaistītos tās novēršanā, tāpēc komandai ir potenciāls paplašināties. Savukārt Talsu novada krīžu centrs vēlētos, lai citu pilsētu Valsts un pašvaldības policijai būtu līdzīgas zināšanas un instrumenti, kādi ir Tukuma novadā, jo tādā gadījumā, atvedot kādu klientu uz krīžu centru, policisti varētu sniegt par klientiem standartizētu informāciju.

Risku izvērtējuma anketa ir Tukuma modeļa unikālais pienesums vardarbības mazināšanai. Uz šīs anketas pamata piecas citas pašvaldības projekta otrajā posmā sāks veidot saviem apstākļiem piemērotu sadarbības modeli un instrumentus. Iesaistītās puses ir identificējušas un arī šis izvērtējums apliecina, ka Tukuma modeļa veidošanas laikā izstrādātais instruments katrai no iesaistītajām pusēm sniedz vairākus tālāk aprakstītos ieguvumus.

Valsts policijai un pašvaldības policijai:

- Sistematizēts vardarbības draudu riska izvērtējums. Pirms Tukuma pilotprojekta uzsākšanas nebija vienotas pieejas, kā izvērtēt vardarbības draudu risku, lai pieņemtu pareizo lēmumu par nošķiršanas nepieciešamību vardarbības draudu novēršanai.⁸

⁸ MK 25.03.2014. noteikumu Nr.161 „Kārtība, kādā novērš vardarbības draudus un nodrošina pagaidu aizsardzību pret vardarbību” 4.3.punkts.

- Cienpilna attieksme pret cietušajiem. Aizpildot risku izvērtējuma anketu, tiek izrādīta ieinteresētība, notiek ilgāka, strukturētāka un, iespējams, arī iekļūtīgāka saruna ar cietušo (cietušie tiek aptaujāti varmākam klāt neesot), tiek iegūta zināma cietušās personas uzticība, cietušajai personai tiek atstāts viens risku izvērtējuma anketas eksemplārs, ko tālāk var izmantot tiesvedībā.
- Pierādījums. Anketa ir rakstisks pierādījums, ka policija ir apsekojusi attiecīgo ģimeni.
- Palīgmehānisms policistiem. Anketa palīdz policistiem ar dažādu dzīves pieredzi saprast, kas jādara, lai profesionāli veiktu savu darbu sadzīves konflikta vietā. Tas ļauj atšķirt konfliktus no vardarbības un māca atšķirt dažādas vardarbības formas.
- Kontroles mehānisms. Anketa palīdz vadībai saprast, ko ierindas policists dara izsaukuma vietā.

Sadarbībā starp policiju un sociālo dienestu:

- Rīcības pēctecības garants. Situācijā, kad valsts un pašvaldības policijai nav vienota izsaukumu reģistra, risku izvērtējuma instruments nodrošina, ka abu policiju iegūtā informācija nonāk sociālajā dienestā. Līdz ar to, tiek sistematizēta informācijas aprīte starp dienestiem un ar anketas nodošanu sociālajam dienestam atbildība par konkrētā gadījuma risināšanu nonāk pie konkrēta palīdzības sniedzēja.

Sociālajam dienestam:

- Jauni klienti. Anketa ļāva identificēt ievērojami daudz papildu klientu, kas iepriekš nebija sociālā dienesta klientu lokā.
- Ātrāka rīcība. Informācija par gadījumu ātrāk nonāk (vai vispār nonāk) sociālajā dienestā, līdz ar to savlaicīgi var uzsākt palīdzības sniegšanu.
- Sākotnējā informācija. Sociālajam dienestam pamatinformācija nav atkārtoti jāprasa cietušajai personai, un tas ļauj ātrāk nonākt līdz situācijas risināšanas.

Tiesai:

- Pierādījums tiesā.
- Anketa tiek ievērota. Anketas trešais eksemplārs – rozā veidlapa – lietas materiālos ir viegli pamanāma.

Tukuma modelis ir dinamisks, un tā izveide nebūt nav beigusies, jo pilotprojekta noslēguma dienās radītas iestrādes jaunu sociālā dienesta instrumentu izveidē un procesu uzlabošanā, lai, palielinoties klientu lokam, novērstu pārslodzes risku. Tukuma vajadzībām pielāgotais MARAC riska novērtēšanas instruments, iespējams, aizstās sociālā dienesta sākotnējās intervijas protokolu un palīdzēs veidot resursu karti, kura nosaka dažādu kopienas speciālistu lomu vardarbības mazināšanai, padarot policijas identificētu gadījumu izsekojamu un ātrāk risināmu.

Piecos mēnešos Tukuma modelis ir izveidots kā Komandas modelis, kas ir vērsts uz sadarbību gadījumu risināšanai (B modelis). Šis modelis virzās uz Koordinētas komandas modeli (C modelis), bet vēl nav modelis, kas sistemātiski novērš riskus un mazina vardarbību teritorijā kopumā (D modelis) (skat. 4. tabulu).

4. tabula

Tukuma speciālistu identificētie iespējamie sadarbības modeļi			
A: Neformāla sadarbība	B: Komandas modelis – uz gadījumu vērsta sadarbība	C: Koordinētas komandas modelis – uz gadījumu vērsta sadarbība	D: Vardarbības mazināšanas programmas modelis
Prakse pirms pilotprojekta	A+	A+ B+	A+ B+ C
2017.g. jūnijs		2017.g. novembris	

Nākotnei Tukumā

Viens no pilotprojekta modeļa izstrādes nosacījumiem bija īstenot tādas aktivitātes, kas atvieglo, nevis noslogo institūciju darbu. Tālāk uzskaitīti ierosinājumi par aktivitātēm, kas sākotnēji šķiet resursu ietilpīgas, tomēr pēc to īstenošanas varētu nodrošināt efektīvāku rezultātu sasniegšanu. Ieteikumi izriet no intervijām ar Tukuma speciālistiem. Pilnīgāka aina būtu gūstama, intervējot klientus, bet projekts to neparedz.

Ierosinājumi Tukuma modeļa uzturēšanai un attīstībai B–C līmenī

Ņemot vērā, ka sadarbības modelis īsā laikā nav varējis (un nevar) demonstrēt vērā ņemamu pozitīvu efektu uz cietušā un varmākas dzīvi, labāku rezultātu sasniegšanai vēl iespējama modeļa uzlabošana.

1. Vienoties par koordinators noteikšanu Tukumā. Gadījumu vadībā koordinators parasti ir galvenais pakalpojumu sniedzējs, Tukuma gadījumā tas ir sociālais dienests (citviet Latvijā arī NVO). Sociālais dienests jau šobrīd ir neformāls “līderis”, taču dažādas

puses, saprotot ka sociālais dienests ir noslogots, neapgrūtinās to ar iniciatīvām, kas nepieciešamas vardarbības novēršanai. *Bez koordinatora nebūs mērķtiecīgas attīstības!*

2. Vienoties par regulāru tikšanos. Intervijās izteikts priekšlikums neformāli tikties reizi pusgadā vai katru otru mēnesi. Rīkojot šādas tikšanās, komanda vienotos par tematu, kas jāizdiskutē, apmainītos ar pieredzi, izdarītu secinājumus par nepieciešamajām izmaiņām savos dienestos.

3. Vienoties par lomām. Ne viss ir jādara koordinatoram. Komandas dalībnieki var savstarpēji vienoties, kurš saņem ieteikumus par gadījuma risināšanu, kam ierosināt tikšanos, kurš iesaista kopienu prevencē, kurš piedāvā kvalifikācijas celšanas pasākumus. Galvenais ir uzraudzīt pašu gadījumu, lai novērstu vardarbības atkātošanos.

Ierosinājumi Tukuma modeļa attīstībai par vardarbības mazināšanas programmas modeli “Tukuma modelis 100” (D)

Lai izveidotu modeli, kas sistemātiski novērš vardarbības riskus, nepieciešams:

1. **Izstrādāt un uzturēt visu reģistrēto gadījumu uzraudzības instrumentu**, kas ļauj izdarīt noteiktus secinājumus sekmīgām un nesekmīgām intervencēm un rada ietvaru sarunām par sadarbības modelī veicamām izmaiņām. Tukuma komanda šo instrumentu var izveidot, izmantojot sociālā dienesta datu bāzes vai citā veidā. Iespējams, ka uzraudzības instrumentu var izveidot, pielāgojot Excel tabulu, kura tika radīta, lai apkopotu informāciju par cietušajām personām un varmākām sniegtajiem pakalpojumiem pilotprojekta gadījumos. Šo tabulu policijas un sociālais dienests jau aizpildījis par 27 Tukuma modeļa ieviešanas perioda gadījumiem.

2. **Izveidot Vardarbības mazināšanas programmu**. Zemāk ir divi atsevišķi priekšlikumi, kas izrietēja no sākotnējām intervijām ar Tukuma ekspertiem.

Pirmais priekšlikums (apkopojums)

1. Policijai, atbildot cietušajam par nošķiršanu, jāspēj piedāvāt lielāku pakalpojumu klāstu nekā līdz šim, t.sk. mācības, dzīvesvietu, iztiku, iespēju iegūt draugus, palīdzību ar dzīvesvietas maiņu.

2. Jāļauj policijai rīkoties, ja redzams, ka iestājusies līdzatkarība un cietusī persona nepiekrīt palīdzībai.

3. Tiesai jāļauj noteikt izlīgumu tikai ar nosacījumu, ka abas puses apmeklē palīdzības programmas. Arī probācijas dienests var sniegt izlīguma pakalpojumus (Šādu priekšlikumu centrs MARTA gan uzskata par bīstamu).

4. Sociālajam dienestam kā Vardarbības mazināšanas programmas koordinatoram jāizstrādā (vai jāpasūta izstrāde) ilgstošas programmas, jāvada un jākontrolē procesi. Tā rīcībā ir sistēmas supervizors, kas palīdz citiem dienestiem saprast kā reaģēt. Sociālajam dienestam jānosaka un jāuztur tīklojums:

- a. Vispirms grupu darbā ar citiem komandas pārstāvjiem tiek izstrādāts risku izvērtējuma programmu klāsts (Tukuma vietējais produkts);
- b. Abām pusēm (cietušajam un varmākam) tiek noteiktas programmas, kas jāapmeklē. Tostarp:
 - 1) Varmākas programma. To varētu iepirkt no probācijas dienesta, kam jau ir pieredze tādas programmas īstenošanā (šobrīd tiek īstenota vardarbības veicēju programma un uzvedības korekcijas programma). Šo programmu vai mācības varētu saukt piemēram, “kursi vīriešiem” vai tml., lai vīrietim to būtu vieglāk pieņemt. Kursus varētu rīkot arī citā pilsētā, piedāvājot mobilitātes iespējas, ja nepieciešams. Tomēr domas par kursiem varmākām dalās – daži uzskata, ka varmākām der tikai grupu darbs ar citiem varmākām, jo “varmāka neapmānīs citu varmāku”, savukārt citi uzskata, ka psihologa apmeklējums pilsētā, kurā varmāka dzīvo, varētu būt neuzkrītošāks un vieglāk īstenojams.
 - 2) Programma cietušajai personai.
 - 3) Programma līdzatkarīgajiem, ko apmeklē abas puses, – tajā mācās par pasīvo agresiju u.c.
 - 3) Programmas atkarīgām personām vai atkarīgajiem.

3. Krīzes centru pakalpojumi tiek piedāvāti pilsētās, kas atrodas tuvu dzīvesvietai. Centriem jābūt pietiekami lieliem, lai notiktu grupu darbs, jo tas ir ļoti svarīgs. Nepieciešams izveidot krīžu centru tīklu, lai sieviete, kas vēlas palikt anonīma, varētu piedalīties nodarbībās, piemēram, Balvos vai Alūksnē, ja viņai tā ir vieglāk.

Otrais priekšlikums

Ir jāmaina institucionālais modelis. Lai pieaugušas personas neciestu no vardarbības ģimenes vai tuvās attiecībās, cietušais ir jāatbalsta aizstāvim, kas ir speciāli apmācīts jurists, tiesību speciālists vai organizācija, kas pilda Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijai (VBTAI) līdzīgas funkcijas, tikai attiecībā uz pieaugušajiem. Tikai vienas personas koordinēta starpinstitutionu sadarbība ļaus īstenot uz cilvēku vērstu, nevis uz procesu vērstu darbību.

Citi intervēto Tukuma novada speciālistu ierosinājumi sistēmas uzlabošanai

Šos priekšlikumus Tukuma novada speciālisti izteica intervijās maijā. Ir ierosinājums Tukuma komandai vienoties par vietu, kur regulāri var iesūtīt noteiktā laikā periodā radušos ierosinājumus un pēc tam tos izdiskutēt. Te minēti vairāki priekšlikumi sālsmaizei:

1. Policijai vajadzētu ne tikai notikuma vietā vai iecirknī pateikt sievietei, ka miesas bojājumu fiksēšanai nepieciešama ekspertīze, policijai vajadzētu aizvest sievieti pie mediķa uz slimnīcas uzņemšanas nodaļu.
2. Cietušajam jābūt informētam, ka gadījumā, ja viņš lūdz policijai izbeigt lietu, to vairs nevar atsākt. Daudzi to nesaprot.
3. Informēt sievietes par to, kā rīkoties situācijā, kad ir noteikta nošķiršana, bet varmāka tuvojas. Informēt, ka jāzvana policijai. Nostiprināt šo informāciju, palīdzot viņai iedomāties konkrētas situācijas dzīvē un to, kā viņa reaģētu.
4. Sieviete jāinformē, ka ekspertīze konstatē dažādas miesas bojājumu pakāpes, arī sasitums ir svarīgs. Arī tad, ja nevar redzēt sasitumu, jo, piemēram, ir bijis smadzeņu satricinājums, tomēr ir jāiet pie ārsta. Ārsts fiksē cietušās veselības stāvokli, un šī sūdzība kļūst par pierādījumu tiesā. Ja netiek fiksēti miesas bojājumi, pierādījumu tiesai nav. Reizēm miesas bojājums redzams tikai īsu laiku. Tāpēc, piemēram, noder sagatavot selfiju, ja tuvumā nav liecinieku un nav izredzes nokļūt līdz mediķim.
5. Liecinieku meklēšana nav sievietes uzdevums. Viņai jāzina, ka par to atbild policija, un prokurors pārrauga, vai policija ir izdarījusi visu iespējamo, lai atrastu šos lieciniekus.
6. Pastāv risks, ka mediķi nepietiekami apraksta, pie kādiem apstākļiem vardarbība notikusi, vai bijuši draudi utt. Vajadzētu mācīt mediķus vai atgādināt viņiem, ka pavirša apraksta dēļ var tikt izbeigta lieta par sadzīves vardarbību.
7. Pastiprināt atbalstu sievietei nošķiršanas prasības uzturēšanai. Piemēram, uzreiz piesaistīt sievietei psihologu.
8. Gadījumos, kad varmāka ir ļoti turīgs vai ietekmīgs un ir labs runātājs (t.s. “portfelišu varmāka”), nodrošināt, ka policists atpazīst krīzes situāciju – ir piedalījies policijas mācībās par šādiem gadījumiem, ierodas uz vietas ar psihologu un piedāvā atbalstu jaunas dzīvesvietas, darba atrašanās, lai varētu pāriet no varmākas nodrošinātās dzīves uz patstāvīgu dzīvi u.c. Bez šāda atbalsta tādi cietušie nodara sev pāri, izdara pašnāvību, noslepkavo varmāku vai arī cieš līdz kapam.
9. Ja skolas un pirmsskolas izglītības iestāžu darbinieki dzird bērnus runājam par vardarbību ģimenē, šī informācija ir jānodod sociālajiem darbiniekiem.
10. Īpašs resurss būtu sociālais pedagogs, kas tiekas ar mammu un it kā caur bērna problēmu palīdz saprast, ka mājās situācija nav normāla un ka nav kauns prasīt palīdzību.
11. Jau skolā meitenēm ir jāiemāca, kur ir varmācības robežas (meitenes, kas nāk no varmācīgas vides, mēdz tajā apgūtos paradumus turpināt).
12. Centra MARTA vai citiem speciālistiem un ekspertiem jābūt tuvāk un vieglāk sasniedzamiem, jo sievietes nevar izbraukāt Rīgu.
13. Sievietes reizēm neinformē par vardarbību, jo baidās, ka bāriņtiesa viņām atņems aizgādības tiesības. Šo problēmu ir svarīgi atrisināt.

14. Radīt iespējas sociālajam dienestam piesaistīt arī psihoterapeitus un psihiatrus.
15. Mainīt noteikumus, lai policija varētu iztaujāt cietušos krīžu centrā psihologa klātbūtnē, ne iecirknī.
16. Lai gan sievietēm ir tiesības palikt dzīvesvietā, viņas bieži izvēlas dzīvesvietu mainīt. Tomēr šādā gadījumā dzīvesvietu ir grūti atrast, sociālie dzīvokļi bieži nav labiekārtoti. Ierosinājums – meklēt dzīvesvietas ar reliģisko organizāciju starpniecību.
17. Policijai nepieciešamas mācības, lai spētu saprast, kas ir varmāka un kas ir cietusī persona, mācības, lai iegūtu prasmes pratināt sievietes (komunikācijas prasmes), prasmes identificēt afekta stāvokli, prasmes nomierināt sievieti.
18. Svarīgi atrisināt problēmu, kā veidot sadarbību, lai netiktu pārkāpta konfidencialitāte.
19. Ir jāpanāk, lai sociālo dienestu uzskata par institūciju, kas palīdz, nevis nosoda.
20. Ir jāzina, ko darīt situācijā, kad kāds no speciālistiem pats ir cietušais vai varmāka, vai situācijā, kad problēmas ir radiem vai kaimiņiem .
21. Nepieciešams rast risinājumu, kā novērst vardarbību mazos novados, kur visi viens otru pazīst.
22. Speciālistiem ir jāzina, kā rīkoties profesionāli un neatklāt konfidenciālu informāciju.
23. Arī pašvaldību deputātiem pēc vēlēšanām ir nepieciešams veidot izpratni par sadzīves vardarbību un vardarbību pret sievietēm, kā arī nepieciešamību to novērst.
24. Svarīgi ir izpētīt, kāpēc vardarbības atkārtojas pēc kriminālsoda izciešanas, un atrast veidus šīs problēmas risināšanai.
25. Nepieciešams izpētīt to, kāpēc tiesas noraida lūgumus pēc nošķiršanas.

Tukuma speciālistu ierosinājumi, kas ir ārpus projekta uzdevumiem

1. Papildināt Krimināllikuma 130. pantu (Tīšs viegls miesas bojājums) ar papildu apakšpunktu, ka gadījumā, ja cietušais vēlas mierizlīgumu, pirms lietas izbeigšanas tiek noteikta probācijas programma varmākam (rīcības kontrolei) un vardarbībā cietušajam (pašvērtējuma un drošības sajūtas nostiprināšanai), kā arī programma alkohola atkarības ārstēšanai, ja tāda pastāv.
2. Papildināt Krimināllikuma 126. pantu (Tīšs vidēja smaguma miesas bojājums) ar to, ka var ierosināt krimināllietu ar vai bez cietušās personas gribas, piemēram, ar liecinieka liecībām vai gribu.
3. Ar likumu uzlikt varmākām pienākumu piespiedu kārtā ārstēties un apmeklēt rehabilitāciju.

Projekta vērtētāja novērojumi, kas ir ārpus projekta uzdevumiem

1. Ne visu var atrisināt tieši standartizēts sadarbības modelis ar ieviestiem jauniem instrumentiem. Nepieciešams pašvaldības finansiālais atbalsts, it īpaši ja cietusī vai vardarbīgā persona ir bezdarbnieks vai mazturīgais, jo daudziem pat nav iespējams iegādāties autobusa biļeti, lai nokārtotu lietas, apmeklētu konsultācijas u.c.
2. Izstrādājot standartizētu sadarbības modeli, apsverams priekšlikums zināmai teritorijai piesaistīt ekspertu par vardarbību, kā arī sniegt regulāru nacionālā līmeņa ekspertu metodisko atbalstu.
3. Gan sākotnējās, gan noslēguma intervijās gandrīz visās Tukuma institūcijās tika izteikta neizpratne, ka projektā uzsvērtā tikai vardarbība pret sievieti. Intervijās izskanēja viedoklis, ka vardarbībā lomas mēdz mainīties, kā arī izteikts apgalvojums, ka sievietes mēdz izprovocēt varmāku ar verbālo vai emocionālo vardarbību, un varmāka uz to reaģē ar fizisko vardarbību. Dažkārt ģimenes konflikta situācijā ir grūti nošķirt, kurš ir cietušais, kurš – varmāka. Tāpēc nepieciešams papildu darbs, lai veidotu dziļāku speciālistu izpratni par šīm lietām.
4. Jēdziens “līdzatkarība” tiek bieži piesaukts, bet dažādi speciālisti šo jēdzienu izprata dažādi.
5. Ir jārod risinājumi, kā rīkoties gadījumos, kad sievietei – vardarbības upurim – ir garīga rakstura traucējumi, jo nereti šādos gadījumos ar viņu var manipulēt. Ir novērots, ka šādos gadījumos sabiedrībā trūkst palīdzības iespēju un viens no risinājumiem ir kārtot rīcībnespēju. Rodas bažas, vai deinstitutionalizācijas procesa rezultātā nepalielināsies no vardarbības cietušo skaits.
6. Intervijās tika pieminētas ģeogrāfiski izolētas lauku apkaimes, kas kļūst par vardarbības riska zonām. Bieži šīs vietas ir bijušo kolhozu centri vai citas koncentrēti apdzīvotas nelielas vietas. Nereti pašvaldības dzīvokļu fondu pārveido par sociālajiem dzīvokļiem, bet to iemītniekiem nav lielas nodarbinātības iespējas. Vēl tiek pieminēts, ka citas apdzīvotas vietas kļūs nelabvēlīgas, ja izzudīs izglītības iestādes.
7. Saglabājas uzstādījums, ka klients kā pieaugušais atbild par savu rīcību, un speciālisti var tikai piedāvāt risinājumus, nevis tos uzspiest. Atbildība reaģēt paliek klienta rokās, savukārt gan projekta partnera centra MARTA vardarbībā cietušo fokusgrupās, gan arī no speciālistu puses izskan priekšlikums reizēm rīkoties pret cietušās personas gribu.

Tukuma komandu pieredzes nodošanā piecām pašvaldībām (projekta otrā posmā):

1. Uzreiz nodot pieredzi ar risku izvērtējuma anketu;
2. Pieredzes nodošanā iesaistīt ne tikai Tukuma pilotprojekta komandas vadību, bet iecirkņa policistus, patruļdienesta policistus, sociālā dienesta darbiniekus, prokurorus

u.c., it īpaši tos, kuri ir kādreiz strādājuši vai dzīvojuši kādā no projekta nākamā etapa piecām pašvaldībām un kuri ir izteikuši interesi dalīties savā pieredzē;

3. Dalīties pieredzē ar Tukuma novadam pielāgoto MARAC anketu ("Tukumarac") drīz pēc tās ieviešanas Tukuma novada sociālajā dienestā.

Noslēdzies intensīvs darba periods Tukumā, kur ielikti pamati pieredzē balstītam sadarbības modelim vardarbības pret sievieti mazināšanai. Komandas sadarbībā gūtais gandarījums nav noslēpjams un rada cerību, ka apkārtējā kopiena var nepieļaut sadzīves vardarbību ģimenē vai tuvās attiecībās. Speciālistiem un ekspertiem kopīgi darbojoties projektā, ir izstrādāta risku izvērtējuma anketa policistiem un sociālajiem darbiniekiem, iegūtas zināšanas un prasmes, kā runāt ar cietušo, īstenoti informatīvi pasākumi žurnālistiem un sabiedrisko attiecību speciālistiem, izglītojot rakstīšanā par vardarbības gadījumiem un saskarē ar sensitīvu informāciju, radīti bukleti, ko dalīt kaimiņiem un cietušajai personai. Nav viegli upurim noticēt, ka situācija var mainīties, un tikpat grūti ir varmākam atzīt savu vainu un mainīties. Tomēr katrs Tukumā intervētais speciālists, kas ir saskāries ar šādiem gadījumiem, tagad redz, ka nākotnē var būt labāk. Lai gan projekta pirmais posms ir noslēdzies un stafeti pārņem piecas citas pašvaldības, Tukuma modelis vēl turpina attīstīties.

Iespējas mazināt ciešanas tikai augs. Pieeja vardarbības mazināšanai neaprobežojas tikai ar to gadījumu risināšanu, kad tiek izsaukts policists. Arī mediķi slimnīcu uzņemšanā vai krīžu centru darbinieki reizēm pirmie saskaras ar vardarbības gadījumiem. Vēl vairāk, sistemātiska pieeja prasa savlaicīgu preventīvu darbu un dzelžainu sabiedrības teiktu "nē". Tikai tad iespējams sasniegt mērķi – novērst vardarbību.

2017.gada 18. decembrī

Īpašs paldies Inai Balgalvei un Janekam Baham par informatīvu un analītisku ieguldījumu ziņojuma tapšanā.